

పల్నాటి వీరుల కథలు

శ్రీగురుభ్యోనమః.

శ్లో॥ నమామి వాఙ్మయాం దేవీమ్ । దేవం వాణీమనోహరమ్
వీరాంశ్చ కవితాధీనామ్ । ధీరాన్ రసవిమోహితాన్.

శ్లో॥ కృష్ణాపినాకినీగోదా । తుజ్గభద్రాపయఃశ్శుభామ్
త్రిలిజ్గజననీంవందే । త్రికోటిజనశోభితామ్.

శ్లో॥ త్రైలిజ్గేషు త్రినయనదిశి శ్రీగిరే ర్వీరభూమిః
పల్నాడిత్య స్త్వరగతటినీ చన్ద్రభాగాపవిత్రా
విశ్వామిత్రో నృపసుత యుతో యత్రయజ్ఞం వ్యధాసీత్
యత్రాసీచ్ఛ శ్రుతసమధికః సిద్ధనాగార్జునార్యః.

శ్లో॥ పిజ్గళిర్దుద్దరాజశ్చ । కాకునూరిస్తథాపరః
తస్యాంపల్నాటి సీమాయాం । ప్రాదుర్భావమలస్సత.

శ్లో॥ తత్రాస్తే గుత్తికొడ్డాభ్యో । గ్రామో వేమనగాన్తికే
పుణ్యక్షేత్ర యశోయస్య । సర్వదిక్షు ప్రపశ్చితమ్.

శ్లో॥ మన్త్రిప్రెగడ వంశీయః । అక్కిరాజాహ్వయఃపురా
కేనాపి హేతునాగ్రామం । గుత్తికొడ్డం సమాయయా.

శ్లో॥ తస్మాత్ కాలాత్ ప్రభృతి కృతినోఽస్యాక్కిరాజస్యవంశః
త్యక్త్వా మన్త్రిప్రెగడమగమత్ పౌరుషం నామధేయమ్
ఖ్యాతంలోకే మమకులమభూ దక్కిరాజేతినామ్నా
తస్మిన్ జాతాః శ్రుతిపథరతా మన్త్రిణః శుద్ధశీలాః.

శ్లో॥ ఏతేషా మక్కి-రాజానాదే । సాలజ్ఞా-యసగోత్రిణామ్
ఋషిర్గాధితనూజాతా । ఇతీయం మహతీప్రథా.

[మూర్తిః

శ్లో॥ తేష్వాసీదక్కి-రాజే ప్వకలుషితమనాఃసుందరః । సత్య

[ధాజ్ఞః

లక్ష్మీనారాయణాభ్యో గురుజనమహిమ ప్రాప్తతేజా దృ

[తాం ప్రాప్నుహీతి

ప్రదాత్ బాల్యేఽపి యస్మై నరమతులమహా! సిద్ధ

[తీర్థః.

నిత్యానందావధూతః కనుపరితికులః పూజ్యపాదోయ

శ్లో॥ యతేస్తస్య ప్రసాదేన । కృత్వా తపసికామనామ్
లక్ష్మీనారాయణోబాలః । శ్రీశైల మగమత్ కృతీ.

శ్లో॥ తత్రారణ్యే తపస్తప్తా । ద్వాదశాబ్దానచచ్ఛలః
దదర్శ స మహాదేవీం । శ్రీశైలభ్రమరామ్బికామ్.

శ్లో॥ సకీర్ణ దీప్సితందేవి! । వినా తే పాదసేవనమ్
ఇతి ప్రోనాచతారుణ్య । స్ఫుటకణ్ఠేన తాపసః.

శ్లో॥ కర్ణితా-లం గృహస్థత్వ । మస్తిపుత్ర! తవశ్రుణు
తురీయమా శ్రమంలభ్యా । శ్రేయః పరమవాప్స్యసి.

శ్లో॥ గచ్ఛ! గచ్ఛ! గృహంపుత్ర! । వినాహస్తే భవిష్యతి
ఏవముక్త్వా క్షణా ద్దేవీ । భ్రమరామ్బాతిరోదధే.

శ్లో॥ దేవీ వాక్యానుసారేణ । గృహంగత్వాభవత్ గృహీ
తతోభిక్షు త్వమాశ్రిత్య । సిద్ధిమాప స సంయమి.

శ్లో॥ బుచ్చయ్యస్తుజ్ఞతుర్తీయః । నృసింహః కొప్పరాట్కులః
యోగినోచ మహత్తానా । మిత్రే తస్య బభూవతుః.

శ్లో॥ మునిభిస్సేవితే పుణ్యే । గుచ్ఛాచలబిలే వసన్
అన్యేకాలే సమాహూయ । శిష్యాపాదోపసేవినః.

శ్లో॥ మతమేకం సముద్ధర్తుం । కురుజాజ్ఞలనామకే
దేశేహం సంభవిష్యామి । లప్స్యే ముక్తిం తతఃపరమ్.

శ్లో॥ ఏవముక్త్వా మహాతేజాః । ధ్యానీ పరమపావనః
లక్ష్మీనారాయణః సిద్ధః । శరీర మజహ స్తునిః.

శ్లో॥ దేవీవరపవిత్రస్య । తస్య పూర్వాశ్రమే యతేః
త్రయఃపుత్రా అజాయంత । ధర్మమార్గానుయాయినః.

శ్లో॥ ఆద్యఃపుత్ర ఉమాకాంతః । నిత్యానందో ద్వితీయకః
తృతీయోవ్యాస ఏతేషు । ప్రథమా ద్వానపుత్రకౌ.

శ్లో॥ పిఙ్గళీయా సదాచారా । మహీతుల్యా క్షమాగుణే
అన్నదానరతా లక్ష్మీః । భార్యాభూత్ వ్యాసమన్త్రిణః.

శ్లో॥ ఆహితాగ్ని శ్శుచి ర్ధన్యః । ఋక్సాఘాయః ప్రతాపవాన్
విశ్వామిత్రక్రమో వ్యాసః । లేభే స చతురస్సుతాన్.

శ్లో॥ ఆద్యోమృత్యుజ్ఞాయఃఖ్యాతః । ద్వితీయః శ్రీశుకోభవత్
నిత్యానందస్తృతీయోన్యః । లక్ష్మీనారాయణాహ్వయః.

శ్లో॥ తనూజా నామభావేన | మహాసత్వోఽన్న తాకృతిః
అపాలయదు మాకాంతః | లక్ష్మీనారాయణం శిశుమ్.

శ్లో॥ కొప్పరా ణ్న రసింహస్య | పౌత్రీలక్ష్మీ గుణోత్తరా
లక్ష్మీ నారాయణార్యస్య | బభూవ సహధర్మిణీ.

శ్లో॥ తయోర్విశుద్ధదమ్పత్యోః | శిష్టాచార వతోస్సత్యోః
వృత్తంపునాతుమాంనిత్యమ్ | పుణ్య యోస్సత్యశీలయోః.

శ్లో॥ లక్ష్మీ నారాయణస్యాస్య | శ్రుతిమార్గానుయాయినః
సత్యశీలస్య పుత్రోఽహమ్ | ఉమాకాంత ఇతీరితః.

శ్లో॥ కృతిః పల్నాటివీరాణాం | కథాభిః శోభితాకృతిః
నిర్తాయ పితృపాదేభ్యః | మయేదానీం సమర్ప్యతే.

శ్లో॥ యావద్వసేత్సతాంధర్మః | యావత్తైలిజ్జవాఙ్మయమ్
యావచ్ఛ పఠనం లోకే | తావదా స్తామియంకృతిః.

పూర్వపీఠిక

ఉత్తరదేశమునఁ బాలమాచాపురియను పట్టణముకలదు. జంభనాపురియని దీనికి నామాంతరము. దీని ననుగు రాజేలు చుండెను. ఇతఁడు కార్తవీర్యార్జునున కేడవతరమువాఁడు. కార్తవీర్యుఁడు చేసినపాపములు బాధింపఁగా ననుగురాజు బ్రాహ్మణోత్తముల యాలోచనవలన జీడినూనెగుడ్డలు ధరించి సన్మ్యుఁడు, సామాత్యుఁడు, సధనుఁడు, సకులదేవుఁడునై రాజ్యవిడిచి పాపపరిహారార్థము తీర్థయాత్రలకువెడలి నానాతీర్థముల సేవించుచు నదులలో మునుగుచు సంప్రదేశమున యమరావతిరేవున కృష్ణానదిలో స్నానముచేయఁగా జీడినూనెగుడ్డలు తెల్లనాయెను. ఇట్లు వస్త్రములు తెల్లనగుటకు పాపవిమోచనమునకుఁ జిహ్నమని బ్రాహ్మణులనుగురాజున బ్రథమమునఁ జెప్పియుండిరి. అనుగురాజప్పుడు చందవోల రాజ్యముజేయుచున్న రాజుకూతును వివాహమాడెను. పేరు మైలాంబ. కూతునకుఁ జందవోలురాజు పల్నాడరణమి నందున ననుగురాజు గురిజాల రాజధానిగ పల్నాటి కధిపతియయ్యెను. అనుగురాజునకు భార్యలుమువ్వురు. వీరవిద్యాదేవి, భూరనూదేవి, మైలనూదేవి. వీరవిద్యాదేవియందుఁ బెదమల్లదేవుఁడు, పినమల్లదేవుఁడు, బాలమల్లదేవుఁడు ననుముపుత్రులు గలిగిరి. భూరనూదేవియందు కామరాజు,

నరసింహభూపతి, ఝట్టిరాజు, పెరుమాళ్లరాజునను నల్వరు
సుతు లుద్యవించిరి. అనుగురాజుమంత్రి దొడ్డనాయఁడు. ఇతఁడు
వెలమ; జేతినాయని కుమారుఁడు. దొడ్డనాయని కొడుకులు
బాదరాజు, బ్రహ్మనాయఁడు. బాదరాజునకుఁ బెద్దన్నయని నా
మాతరముకలదు. సంతానము కలుగకముం దనుగురాజుచే
బాదరాజు పెంచుకొనఁబడి తీత్రియుండును గంచర్లపురాధీశుఁ
డునైన కృష్ణగంధర్వుని కూతును లవాంబను బెండ్లాడెను. బ్రహ్మ
నాయఁడు విష్ణువుగా భావింపఁబడుచున్నాఁడు. కురుక్షేత్రయుద్ధ
నఁ గృష్ణుఁడెంత ముఖ్యుఁడుగా నుండెనో పల్నాటియుద్ధ
న బ్రహ్మనాయఁడెంత ముఖ్యుఁడుగా నుండెను. ఈయన
పల్నాటి కృష్ణుఁడని పేర్కొనఁబడుచున్నాఁడు. ఇతని కుమా
రబాలచంద్రుఁడు. కన్నమదాసని మఱియొకఁడు గలఁడు.

ఇట్లు దొడ్డనాయఁడు మంత్రిగ ననుగురాజు కొంతకాలము
పాలించి మృతినొందెను. దొడ్డనాయఁడుకూడ స్వర్గమున
ను. నలగామరాజు పట్టాభిషిక్తుఁడాయెను. నాయకురాలను
యువతి నిజశక్తిచేత ననుగురాజు ననుగ్రహము సంపాదించి
తఁడు చనిపోయినవెనుక నలగామరాజువద్ద మంత్రిణియ
వ్యను. ఈనాయకురాలి యసలుపేరు నాగాంబ. నాయకు
రాలనియే సాధారణముగా వ్యవహరింపఁబడుచున్నది.

“నాయకురాలి జన్మస్థలము పల్నాడుతాలూకాలో నాగు
లేటియొడ్డుననున్న జిట్టగామాలపాడను నొక చిన్న గ్రామము.
ఈమెపంట రెడ్లకులమునఁబుట్టినది. తండ్రిపేరు ఛాద

మేనమామపేరు మేకపోతు సింగారెడ్డి. ఈమెయింటిపేర రవల్లి
వారని చెప్పబడినది. ఇది తల్లిగారింటిపేరో యత్తగారింటిపేరో
తెలియదు. ఈమెభర్త నామమెచ్చటఁ గానరాదు. పల్నాటి
యుద్ధమున కీమెయే కారకుగాలు. అతి పరాక్రమశాలిని. గుం
జాల పురషరాధీశ్వరులగు నలగామరాజుడు లీమెచేతిలో కీలు
బొమ్మలవలె నుండువాడు. ఈమెబ్రహ్మనాయని కిరుపోటిగా
రాజ్యతంత్రము నడపిన మహాసమర్థురాలు. యుద్ధావసానము
నరకుఁజలనమునొందక మగ బిరుదుకట్టి యశ్వరూఢమై బ్రహ్మ
నాయనితోఁబోరసమకట్టిన నిరుపమానశూరురాలు.....

ఈమె మంత్రిణి యగునప్పటికి వీరవిద్యాదేవికి జన్మించిన మ
దేవాదులు బాలురుగానుండిరి. బ్రహ్మనాయఁడు వీరిని దగ్గఁ
దీసి రాజ్యములోఁ గొంతభాగమిప్పించి 'గురిజాలనుండి పో
'మాచెర్లపట్టణము నిర్మించుకొని వారు యుక్తవయసుకులు కా
దున వారికి బదులుగఁ దానే పరిపాలించుచుండెను.

పెద్దవారైన తరువాతఁ గల్యాణ పట్టణాధీశుఁడైన వీర
కుమార్తెలనిప్పించి వివాహముచేసి పెదమల్లదేవుని
కుఁబట్టాభిషిక్తునిఁ జేసెను. అనుగురాజు చనిపోవునపు
కుల నందఱను బ్రహ్మనాయనికి ఒప్పగించెను. న
నాయకురాలిని మంత్రిణిగాఁ జేసికొన్నను మల్లదేవు
చేసిన తరువాత బ్రహ్మనాయఁడు ద్వేషబుద్ధితో

¹ పల్నాటిసీమలో ఉన్నది.

² పల్నాటిసీమలో చంద్రవంక నదిమీద ఉన్నది
మూరుజిల్లాలో ఒక సీమ.

నకు భూరమాదేవి పుత్రులకుఁ గట్నములిచ్చుటకై గురిజాల
కుఁబోయెను. వారును దగినవిధముల గారవించిరి. గురిజాలలో
బ్రహ్మనాయనికి నాయకురాలు విషము పెట్టించెనుగాని యామె
ప్రయత్నము నిష్ఫలమాయెను. మాయచేసి నాయకురాలత
నినిఁ గోడిపందెమున కొడఁబఱచెను. ఓడిపోయినవారేడుసంవ
త్సరములు రాజ్యమువిడిచిపెట్టి పరభూములకుఁ బోవలయునని
పందెపుటాడంబడిక. పందెములో బ్రహ్మనాయఁడోడి గోప
న్నను కోల్పోయి మల్లదేవుల వెంటఁబెట్టికొని మాచెర్లవిడిచి
కృష్ణానదినిదాటి మండాదిపట్టణమునకు వలసపోయెను.”

దీనిని శ్రీనాథుని పల్నాటివీరచరిత్ర ఉపోద్ఘాతమునుండి
జ్ఞిప్రాసితిని. ఇక్కడనుండి కథ యీగ్రంథములో ఉన్నది.

మండాదివలస

గురిజాలకోడిపోరులో బ్రహ్మనాయఁడు ఓడిపోయెను. పం
దెముప్రకారము ఓడినవారు ఏడేండ్లు మండాదిఅడవులకు వలస
పోవలయును. బ్రహ్మనాయఁడు మలిదేవరాజునకు ఈసంగతి
తెల్పెను; మాచెర్లకాపులకు, కరణాలకు తెల్పెను. కాపులు
“స్వామీ మలిదేవరాజుపాలనక్రింద అన్ని సౌఖ్యములను, అను
భవించుచున్నాము. నలగామ రాజుమంత్రిణికి నాయకురాలికి,
మమ్ము మీరు ఒప్పగించి పోఁ దలఁచినారు. పాలుపంపులలో,
పంటలలో, పన్నులలో, కొలతూములలో, ఆమె మమ్ము
బాధించును. మేమిక్కడ ఉండలేము. మీవెంట అడవి
వత్తుము. అడవుల నయినా దున్నఁగలము గాని నాయ
చేతిక్రింద ఉండలేము” అని విన్నవించిరి.

“కరారుతప్పి బ్రహ్మనాయఁడు కాపులను వెంటఁ దీసిక
ఊరు పాడుపెట్టెనని శత్రువులాడుదురు. కనుక మీరు మా
చెర్లలోనే ఉండవలసినది” అని బ్రహ్మనాయఁడు పలికెను. కా
పుజలు వినలేదు. వెంటవచ్చుటకు బ్రహ్మనాయఁడు ఒప్పు
కొనెను. బయలు దేరవలసినదని ఊరిలో సాటించిరి.

వీరులను వెంటఁబెట్టుకొని బ్రహ్మనాయఁడు చెన్నకేశవుని
గుడికి పోయెను. స్వామి ఆభరణములుతీసి పెట్టెలో పెట్టిరి.

చివర మొక్కు మొక్కిరి; తక్కిన దేవతలకు
భైరవునకు భుక్తిపెట్టిరి; తిరిగి యిండ్లకువచ్చిరి; సరు

కులు బండ్లకెత్తినారు; అందలాలు, గుడారాలు, పల్లకీలు సిద్ధ
పఱచినారు. మాచెర్లనుండి బయలుదేరవలసిన ఆదివారము
నచ్చినది. వీరమాతలు, వీరభార్యలు, రాణులు, అందలాలలో
ఎక్కిరి. వీరులు, రాజులు గుఱ్ఱములెక్కిరి. సైన్యముకదలినది.
పశువులు కదలినవి. గండికోటదాటిరి. నాగార్జునకొండదగ్గరకు
వచ్చిరి.

అక్కడి మంత్రవాదుల మహిమలు, పులుల భయంకర
మైన కథలు బ్రహ్మనాయనికి జనులు విన్నవించిరి. చుక్కలగుం
డము దాటి, కన్నులకుంటదాటి పెందోటకు వచ్చిరి. ఈ
అడవి యెట్లు దాటుదుమో అని జనులందఱూ గజగజవణ
కుచు ప్రయాణము చేయుచుండిరి. పెద్దపులి ఆ గుంపులోనికి
వచ్చినది. కలశరము హెచ్చెను. ఎద్దులు, ఆవులు, బెదరి
దరారును. నలగామరాజుమనుష్యులు వచ్చినారని
యఁడు అనుకొనెను. చివరకు పులి అని స్పష్టపడినది.
గండుకన్నమనీడు, పులిమీదఁబడి చంపిరి. చివరకు
సము వద్దకువచ్చిరి. ఏలేశ్వరమునద్ద కృష్ణానదినిదాటి
నలస అడవులకు పోవలెను. రాణులు, దాసదాసీజనము,
పల్లకీ కృష్ణదాటిరి. సైన్యముదాటెను. పశువులు ఈది
ద్దరిచేరినవి. రాజు లెక్కినపుట్లు బయలుదేరినవి. మొసలి
కటి యెదురుగావచ్చెను. మంటలు గ్రుక్కుగ్రుడ్లు, మొగలి
పువ్వువంటి ముక్కుచాయ, మిసిమి వాడికోరలు, ఒడ్డురాళ్లు
వంటి ఒడలి చిప్పలు, అది ఎంకో భయంకరముగా ఉన్నది.
నాయకురాలి కుట్రచే మంత్రవాదులు చేసిన పంపు అని వారు
అనుకొనిరి. వీరులు దానిని పొడిచిరి. అది నదిన
కల్లోలము చేయుచు మలిదేవరాజు పుట్టిమీదికి పో

వలేశ్వరపు లేళ్ళు; మొనలికో బ్రహ్మనాయని పోరాటము.

కులు వచ్చిరి. సరదేశరాజులంపఁగా కాన్కలు తెచ్చిన రాయ
 బారులు మొగసాలలో ఉన్నారు. వారిని నలగాముఁడు లోనికి
 రా అనుజ్ఞయిచ్చెను; కాన్కలు తీసికొని వారిని శౌరవించెను.
 కొల్వుకూటమున ఉన్నవారందఱును వినుచుండఁగా నాయకు
 రాలులేచి “ప్రభూ నామనవి వినవలసినది. బ్రహ్మనాయని
 దుర్మతి మీరు తెలిసికొనియే యుందురు. పందెపు నీతితప్పి
 కాపులను వెంటగొనిపోయినాఁడు. పాడుబెట్టిన ఊళ్లను మనకు
 వదలిపెట్టినాఁడు. జనములేని పాడుబడ్డ రాజ్యమును మనమేమి
 చేసికొందుము? మనము బ్రహ్మనాయని ఊరిక వదలిపెట్టుట నీతి
 కాదు. పంతము దప్పిన బ్రహ్మనాయనిపట్టి తెప్పించవలెను.
 వారిని చీకాకుపఱచవలెను. వారు మనకునష్టముచేసినట్లు వారికి
 మనము నష్టముచేయవలెను” అని చెప్పినది.

నాయకురాలి మాటలకు నలగామరాజు సమ్మతించెను.
 నాయకురాలు ఒక బ్రాహ్మణుని పిలిచినది. “నీవు మండాదికి
 పోవలెను. ఆ పట్టణము, అచ్చటి ఆవులమంద, ఏ తీరున ఉన్నది
 చూచివచ్చి మాకు తెలుపవలెను. నీకు అగ్రహారమిచ్చెదము”
 అని ఆ బ్రాహ్మణునితో అన్నది. బ్రాహ్మణునికి తాంబూల
 మిచ్చినది. అతఁడు మండాదికి బయలుదేరెను. కోట గవఃకులు
 దాటి, రేవంతుని బైలుదాటి, కోడిపోరుగుట్టలుదాటి, కంభము
 పాడుదాటి, నాగార్జునకొండదాటి, బ్రాహ్మణుఁడు ఏలేశ్వరపు
 రేవుచేరెను. అద్దరికి పోయి స్నానము చేసినాఁడు. మొగమున
 అక్షతలు పెట్టినాఁడు. నీరుకావిధోవతి కట్టినాఁడు. గొడుగు
 పట్టినాఁడు. తిన్నగా మండాది ప్రవేశించెను. పంచాంగము
 చెప్పువానినలె నటించుచు అతఁడు రాచనగరికి పోయెను. వాడ

వాడలు తిరిగెను. మండాది అంతా కలయజూచెను. మండాది వదలి అతడు పశువులమంద దగ్గరకు పోయెను. మందలకు నాయకుడు లంకన్న. బ్రాహ్మణునికి కొన్ని ఆవులను లంకన్న దానమిచ్చెను. బ్రాహ్మణుడు అంతటితో తృప్తిపడలేదు. “కొండెములకొరివి, కపటాలపెట్టె, జిట్టగామాలపాటిజెట్టి, నాయకురాలు మా అగ్రహారాలు తీసికొన్నది. బ్రహ్మనాయకుడు పల్నాటిని వదలినది మొదలు నాయకురాలు బ్రాహ్మణులను బాధలు పెట్టుచున్నది. మమ్మును కడగండ్లపాలు చేసినది. కనుక నీ కడకు నచ్చితిని” అని బ్రాహ్మణుడు చెప్పెను. లంకన్న నమ్మెను; ఇన్నూరు మాడలిచ్చెను. బ్రాహ్మణుడంతట బయలుదేరెను. భీముని కురవదాటి, ఏలేశ్వరమునద్ద కృష్ణదాటి, అతడు తిరిగి గుడిజాలచేరెను.

నలగామరాజు కొలువుతీర్చి కూర్చున్నాడు. బ్రాహ్మణుడు వచ్చెను. “ఓహూ మండాదివైభవము! ఆకోటలు, ఆపేటలు, ఆ రాచవీధులు ఏమనిచెప్పుదును? ప్రజలు అచ్చట సర్వసౌఖ్యములు అనుభవించుచున్నారు. మాచెర్లను కలలో నైనను తలపెట్టరు. పల్నాడు విడుచుట వారికి భాగ్యమే అయినది. అచ్చటివీరులు పులులనైనను, సింహములనైనను సాధింతురు. వారిపశువుల మందలోనికిపోతే ఆకలిదప్పులుపాయును. దూడలు, కోడెలు, ఆవులు కన్నులపండగగా ఉన్నవి. చుక్కలను లెక్కపెట్టనచ్చును గాని ఆ పశువులను లెక్కపెట్టలేము” అని అతడు మండాది సంపదను పొగడెను. తరువాత నాయకురాలులేచి “స్వామీ! నా విన్నపమాలకింపవలసినది. బ్రహ్మనాయకుడు పంతముదప్పి రాజ్యము పాడుపెట్టిపోయినందుకు కసితీర్చుకొనవలెనని నేను ఇదివరకు చెప్పినమాటను అంగీక

రించితిరి. బ్రహ్మనాయని పట్టితెప్పించవలెను. దానికి ఉపాయము చెప్పుచున్నాను. మలిదేవుని ఆవులమందను పొడిపించవలెను. వారికి తీరని నష్టము కలుగును. పిన్నుట వారిని ముఠాదినుంచి తరిమివేయవచ్చును. మరల మాచెర్లను తలపెట్టకుండా పాటి పోవుదురు. పోరులు సమసిపోవును. మనము సుఖముగా రాజ్యమేలవచ్చును” అని చెప్పినది.

ఆ సభలో చింతపల్లిరెడ్డి, ఛాదరి అనువారు గలరు. వీరిద్దఱును రాచకార్యములలో సలహాలిచ్చుచుందురు. నాయకురాలి మాటలకు ఛాదరి ఒప్పుకొనెను. చింతపల్లిరెడ్డి సమ్మతింపలేదు. “వారు భూమిని కోడిపోరులో కోల్పోయిరి. ఇది మనకు తగవుమాలిన గెలుపు. అయినప్పటికిని బ్రహ్మనాయఁడు ఒడబాటు తప్పక పరభూమికి పోయెను. దేవరసీమ గుత్తకు తీసికొని అక్కడ ఉన్నాఁడు. వలదన్నను హత్తుమని కాపులు వెంబడించినందున, బ్రహ్మనాయఁడు వారిని తీసికొని పోయెనుగాని అతని దోషము ఏమీలేదు. రాజ్యము పాడుబెట్టవలెనను దుర్బుద్ధి అతనికి ఏమాత్రమును లేదు. బ్రహ్మనాయనికి మనమీదనే కసి ఉండవలయునుగాని అతనిమీద మనకు ఉండుటకు ఏమీ కారణము లేదు. వారితో కలహము పెట్టుకొని గెలుచుట కష్టము. ఆడవారిమాటలకేమిగాని యుద్ధము సంభవించినయెడల బ్రహ్మనాయనికి సమ్మతినవాఁడు మనలో ఎవరున్నారు? ఆకొన్నపులికోర అణచెడు వాఁడు, శేషుని కోరకు చెయిచాచు వాఁడు, బ్రహ్మరాక్షసి నైనా పడగొట్టు వాఁడు బ్రహ్మనాయఁడు. అతనిని కదలించుట ఆటలాడుటగాదు” అని చింతపల్లిరెడ్డి నాయకురాలిమాటలను కాదనెను. నాయకురాలికి కోపమువచ్చినది. “స్వామీ వింటిరా ఈతని విపరీతములు.

ఇతఁడు పగవారిపక్షమున చేరినాఁడు. పగవానిని భట్టువలె పొగడి నాఁడు. పాములతో చెలిమి పాటింపవచ్చునుగాని ఇట్టివానితో భాషింపరాదు. మన వీరులు గండరగండలు. ఒక బంటులా వెంత! ఒకని ఆయువెంత! ఒకని సాహసమెంత! ఇతఁడిట్లు పక్ష పాతముచేత పల్కుచున్నాఁడుగాని!" అని రాజుతో నాయకు రాలన్నది. చింతపల్లిరెడ్డి తిరిగి తన వాదమును సమర్థించు కొనెను; బ్రహ్మనాయని శక్తిని పొగడెను. "స్వామీ! ఇతని మాటలు నాచెవులకు సూదులుగా ఉన్నవి. మీకు విన మన సయ్యె కాబోలు. ఇట్టి కొల్వుకూటములో ఇంక నేను ఉండ లేను. నేనుగాకున్న నావంటి వారెందఱో మీకు మంత్రు లగుదురు. కడుపులోపలి చిచ్చు; కంటిలో నెరసు; నడిదల కెక్కిన విషము; నట్టింటి నాగుబాము; ఈస్వామి ద్రోహి ఉన్నపేట ఉండుట ఉచితముకాదు. ఓరాజా నన్ను పంపనల సినది" అని నాయకురాలు పలికినది. చింతపల్లి రెడ్డిమీద నలగామరాజునకు కోపమువచ్చినది. చింతపల్లి రెడ్డిని కొల్వు లోనుండి వెళ్లగొట్టించెను. గురిజాలరాజ్యము వదిలిపోవలసిన దని రెడ్డికి ఆజ్ఞయిచ్చెను.

చింతపల్లిరెడ్డి తనబలగమును వెంటబెట్టుకొని పరభూము లకు బయలుదేరినాఁడు. మాడుగులవద్ద విడిచినాఁడు. చింత పల్లిరెడ్డి పోగానే నలగామరాజు కొలువు చిన్నబోయినది. చందవోలి చండినాయకుఁడు, చిట్టాలపోలి నాయకుఁడు లేచి "రాజా! కోపము నీకు తగదు. మీరు కోపపడిన మేమెంత వారము? చింతపల్లిరెడ్డి, తనకు తోచిన మాట తానాడె గాక తప్పేమిచేసెను? రెడ్డివంటివానిని పోనాడవచ్చునే? పోయి నయెడల రానాడగలరా? ఇంక మాటలెందుకు? రెడ్డిపోయి

బ్రహ్మనాయని చేరగలడు? మన భూమి పాడయినట్లే. రెడ్డిని తిరిగి రప్పించినగాని క్షేమములేదు" అని విన్నవించిరి. రాజు ఆమాటలకు సమ్మతించెను; రెడ్డిని తిరిగి తెండని మనుష్యుల పంపెను. రెడ్డిచచ్చి కొల్వుకూటములో నిల్చుండెను. "నేనన్న మాటలకు నీకు కోపమువచ్చినదనుకొందును. పగవానిని పొగడి తివి గనుక పట్టరానికోపమున అల్లంటిని. నీవు మా కొల్వు లోనే ఉండవలసినది" అని రాజు రెడ్డితో అనెను. "స్వామి! అనవలసినమాట లాడితిగాక. నాయందు తప్పేమి నరనాథ చంద్ర నాయనిమీదికి నన్నంపుడు. నాశక్తికొలది పోరాడు దును. మండాదిని ధ్వంసము చేయుదును. పశువులను పాడు తును. నేను మీవాడనుగాని పగవారి వాడనుగాను" అని రెడ్డిపలికెను. రెడ్డి నిన్ను సంపనలసిన అవసరములేదు, మన్నె నాయకులెందఱో ఉన్నారు, వారీపనికిచాలు, నీవు కొల్వు ఉండవలసినది అని రాజుపలికెను. రెడ్డి కూర్చుండెను.

చెంచులనాయకుడు వీధులపల్నీడు ఉన్నాడు. అతని గొప్పబలగము గలదు. అతనికి ఉత్తరమువ్రాసిన రేపీవరకు దుముకఁ గలడు. అతడు మందను పొడిచి మండాదిని పాడు చేయఁగలడు అని నాయకురాలు సలహా యిచ్చినది. పల్నీనికి లేఖలు వ్రాసిరి. దూతలు బయలుదేరిరి. ఏలేశ్వరము రేవునద్ద కృష్ణదాటిరి; చెంచులమలలకు పోయి. లేఖలు పల్నీనికిచ్చిరి.

పల్నీడు తుడుములు వేయించెను. ధారలు మ్రోగినవి. బూరలు మ్రోగినవి. కంచుకొమ్ములు మ్రోగినవి. కనకతప్పెటలు మ్రోగినవి. చెంచుబలము తరలినది. పల్నీనికి అంభారి సిద్ధమై నది. పల్నీడు ఏడుచలువలుతీరిన చల్లపము తొడిగినాడు. దానిమీద పట్టుకాశచుట్టెను. పట్టుకాశమీద హనుమంతకాశ,

హనుమంతకాశమీద రేవంతముల్లు, రేవంతముల్లుపై పింజముల
దండ, పింజములదండపై పికిలి కురువేరు, వెలపట వంకిణి,
దాపట బాగు, చేత కఠారి, వీపున అంబులపొది. ఈ తీరున
శూరవేషము పల్నీడు తాల్చెను; సిద్ధమైన అంభోనీని ఎక్కెను.
పోతినీడు, చెంచులమల్లన్న ఆతనివెంట కదలిరి.

ఈ ముగ్గురు సరదార్లు ముందునడచిరి. బలమంతా భో
యని అరచుచు వెనుకవచ్చుచున్నది. నీలి టెక్కములవారు,
భూచక్రగోడుగులనాగు, విచ్చుకత్తులవారు, పచ్చబెల్లిముల
వారు, చేకత్తులవారు, పిడిబాతులవారు, చక్రాలవారు వచ్చు
చున్నారు. కృష్ణవద్దకుచేరిరి; కృష్ణకు మ్రొక్కిరి; కృష్ణదాటిరి;
దూతలు ముందుగా గురిజాలకుపోయిరి.

పల్నీడు వచ్చుచున్నాడు, పాలువాయిమిట్టలవద్దకు
వచ్చాడు అని రాజునకు చెప్పిరి. పల్నీనికి ఎదురుగా నాయకు
లు బయలుదేరినది. పల్నీనికలిసికొన్నది. “ఓడి పోరున
బలిమిని ఓడి బ్రహ్మనాయకుడు మండాదిపట్టణము కట్టినాడు.
మండాదిని పాడుచేయవలెను. మందను పాడువలెను. పల్నీడు
ఈసనికి నీకు మాచెర్ల ఇత్తును” అని నాయకురాలు పలికినది.
పల్నీడు పౌరుషముచూపెను. పోతినీడు పులిమీసము లనెను.
పల్నీడు మాకెవ్వరెదురనెను.

నాయకురాలు వీరిని వెంటబెట్టుకొని గురిజాలకు పోయి
నది. అందఱును నలగాముని కొల్వకూటమున కలిసిరి. మం
డాదిని హతముచేయవలసినది, మాచెర్లయిత్తును అని నలగామ
రాజు పల్నీనికి చెప్పెను. పల్నీడు తన బలిమిని, ధైర్యమును
రాజునకు తెలిపెను. తాంబూలము, కట్నములు, బంగారు
ఆభరణములు, ముత్యాలహారాలు రాజు పల్నీనికి ఇచ్చెను.

పులిని కన్నుల చూచి ఊరకున్న పాతకులను నేను చూడలేను” అని బ్రహ్మనాయుడొడెను. దేవా! తమరు పెడ మొగము పెట్టిన నాబ్రతుకేల? నామగటిమి కనబటచగల రోజువచ్చు దనుక ఆడదానికన్న అధముడనై ఉండును, అని అంటిని. “ఆవు లారా! మిమ్మును కాపాడవలసిన రోజువచ్చినది. నా మగటిమి చూపగల రోజువచ్చినది. ప్రాణములైనా ఇత్తును పంతమైనా నెఱవేర్తును. ఆవులారా! నా శరీరములో ప్రాణములుండు వరకు మీమీద పోలు పడనియ్యను” అని లంకన్న ఆవులకు మొక్కుచూ పలికెను.

ఆణిముత్యమరావె, అలివేణిరావె, లేతమామిడిరావె, త్రేదోటరావె అని ఆవుల పేరుపేరునా లంకన్న పిలిచెను. ప్లా సతికించెను; నురుగులతోపాలు సముద్రమువలె ఉప్పొంగి పల్నీడు, చెంచులు మండకడకువచ్చిరి. బూరలు, ధారలు మోసా నవి. భేరిలుమోగినవి. చెంచులు బొబ్బలు పెట్టిరి. ఆవులు బెడరినవి. మంద అంతా అల్లశితల్లశి ఆయెను. తంభీముడు, వీరగాముడు, చెంచులనెదిరించిరి, పొడిచిరి చంపిరి. వీరిద్దరికితోడు ముత్యాల మల్లునచ్చెను. ముత్యాలమల్లుయుద్ధము చేసెను; నలగావ సేనను కొంతసరికు కూల్చెను; చివరకు యుద్ధములో చచ్చె మల్లు చచ్చినతోడనే అశనిభార్యకు పాపమ్మకు పట్టరా శము కలిగినది.

పాపమ్మ

పాపమ్మ పసుపుచీరె కట్టుకొన్నది; పసుపురవి కొన్నది; చెంచులమీదికి కదిసినది; తన మగ పిల్లలను చంపినది; మరికొంత సైన్యమును చెంచులసోమిని చేతికొద్దీపొడిచినది. ఆమెచేసిన

చెంచులాశ్చర్యపడిరి. సలగామునిసేన, చెంచులు, అందఱునూ
ఒక్కమొగికూడి ఆమెపై అమ్ములువేసిరి. సురసురస్రక్కినది;
మాచర్లచెన్నుని తలఁచినది; ముత్యాలమల్లుప్రక్కన పాపమ్మ
కూలెను.

పాపమ్మ పడిపోయినది చూచి బోయలందఱు అరచి.
చెంచులకు ఉత్సాహము హెచ్చెను. చెవులమన్నీడు చెంచులతో
యుద్ధముచేసి ఒరిగెను.

పుల్లూవులపోతన్న, పింఛము సింగన్న లంకన్నను తలచి
నేలకు వ్రాలిరి. సరదాల్లు, మన్నీలు చెంచులచేతిలో చచ్చిరి.
మందకురాజు లంకన్న. విల్లుదుకొని లంకన్న యుద్ధముచేసెను.

చులసోమినీఁడు, తాటిపోతినీఁడు, వీధులపల్నీఁడు లంకన్నన
 నొంచరి లంకన్న తాటిపోతినీని తలతెగవేసెను; వీధులపల్నీని

అనుభవము వేసెను; చెంచులసోమినీని చెండాడెను. చితనరము

వలె అమ్మల కురిపించెను. నలగామునిసేన, చెంచులు, లంకన్న

చుట్టూక్రమిరి. అమ్మలువేసిరి. లగన్నకు బాణము ఆయువు

నట్లున తగిలినది. అక్కను గరిగమాడచిని తలచినాడు; శిశువు

రుని చిత్తమున నిల్చినాడు; లంకన్న నేలకొరిగెను.

ఇక తంభీముడు వీరగాముడు ఇద్దరున్నారు. వీరిద్దరును

శ్శనునరకిరి; మన్నీలను మడియించిరి. పగవారిబల్లగములో

సాదములు, నడియెముకలువిరిగినవి. గుండెలు, ప్రేవులు

కండలు తెగిపడ్డవి; నెత్తురు కాల్యలెపాదినది; తలులు

దేములు తరచెనవి. చినరకు పగవారి దెబ్బలకు

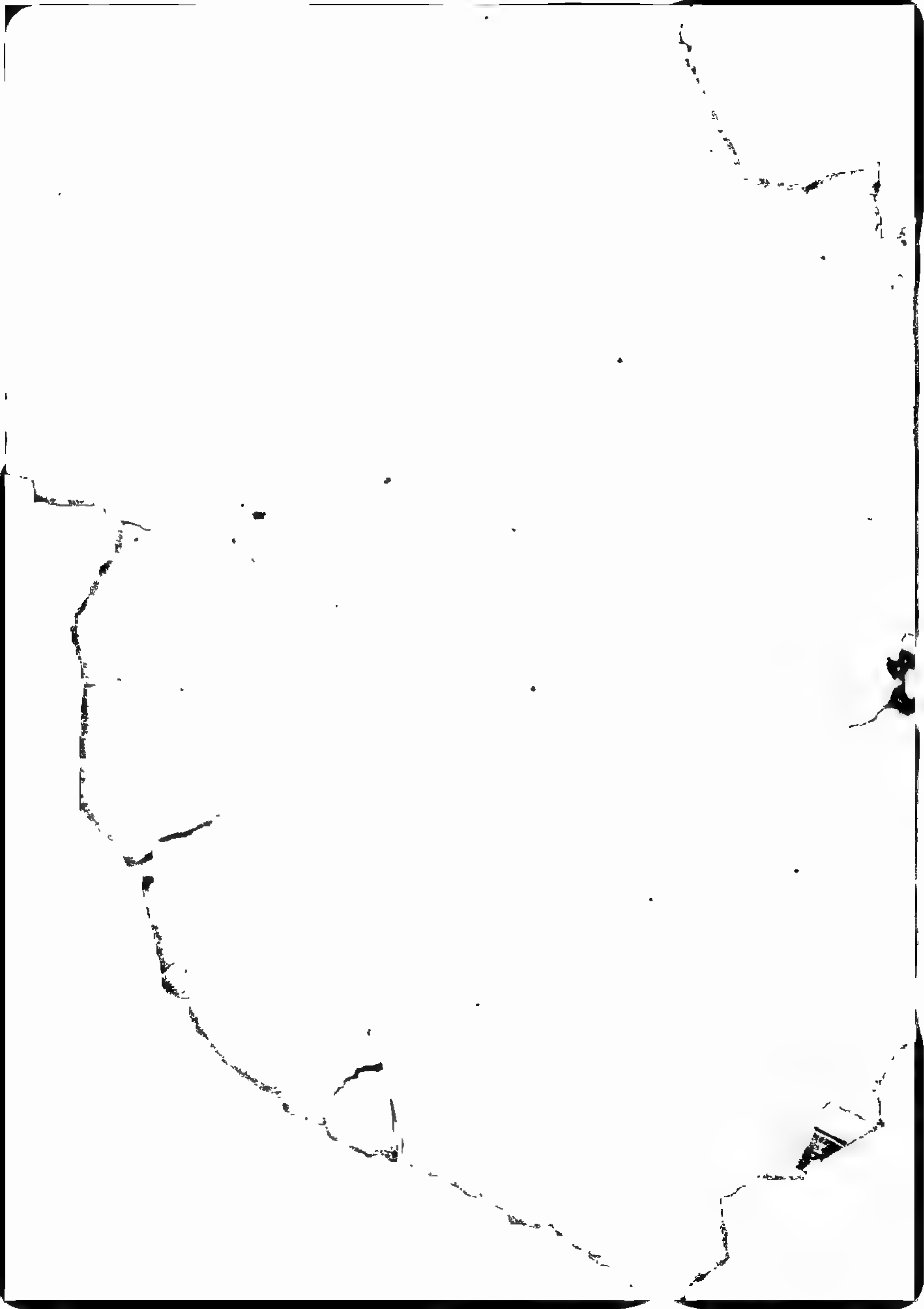
శ్రీరగాముడు పాణములు విడిచిరి. మందకీక

ఉ. చెందులు జనులపొగడ అనులువేసిరి. క.

५१. कथञ्चित्कथञ्चित्कथञ्चित् कथञ्चिन्मन्त्रोऽयम् ।

[illegible]

నవి. తోకలెత్తినవి కొన్ని, మోరలు మోపుచేసినవి కొన్ని
ఆవులన్నీ ఒక్క పెట్టున ఎగురుచు, ఉరుకుచు, రంకెలువేయుచు,
చిమ్ముచు, గెట్టెలక్రింద లంకన్న చితుకుచుండఁగా చెంచునేనల
మీద దుమికినవి; నలగఁద్రొక్కినవి. కోడెలను, చూడి ఆవులను,
కొన్నిటిని చెంచులు చంపిరి. శంఖచక్రాలబసవన్న, శంభుఁడు
అను ఆవులుచచ్చినవి. కాని మంద వెనుతీయలేదు. చెంచులను
చీకాకుపఱచినవి. నలగామునేనలో కట్టుబోతుల వారున్నారు.
వారు అనుకు మరకట్లు కట్టిరి. ఆవులు చెంచులకులోబడ్డవి.
ఆవులను తోలుకొని గురిజాలకు చెంచులు బయలుదేరిరి.

పెయ్యల పెర్నీడు ఒక్కఁడు మిగిలి ఉన్నాఁడు. నా
మండాదికిపోయి జరిగినదంతా విన్నవించెను; మందన
కొని పోరులైళ్లపరకు పోయిరని చెప్పెను; చెప్పి తిరిగి మ.
కలియఁబోయి చెంచులచేతిలో పేర్నీడు చచ్చెను. బ్రహ్మ
నాయఁడు సుంకరినీని భీమునికనుమకు, గట్టాతికనుమకు కన్న
మసీని, అడ్డముపంపి తాను తలుపులకురవకు పోయెను. పశువులు
అగపడ్డవి. పశువులవెంట చెంచులున్నారు. బ్రహ్మనాయఁడు
వారిని ఆపెను. ఎవరుమీరు? పశువులను ఎక్కడికి తోలుకొని
పోవుచున్నారు? అని అడిగెను.

నలగామరాజు పంపిన మన్నీలము, మలిదేవునిమందను
సాడిచి, బోయలనందరినీ చంపి పశువులను తోలుకొని పోవు
చున్నాము అనిచెప్పి నీవెవ్వఁడవు, ఎందుకు వచ్చినావు అని
అడిగిరి. మీరు గద్దరితనమున కనుదాటితిరి, పశువులను ఇక
పోనీయను అని బ్రహ్మనాయఁడనెను. నీకీప్రల్లదము లెందుకు?
లంకన్నంతటివాఁడు మాచేతిలో హతమాయెను. నీవొక లెక్క
గాదు అని మన్నీలు పంతములాడిరి. బ్రహ్మనాయఁడు కట్టె

బోతులపనిని త్రిప్పి వేసెను. ఆవులకు మరకట్లు పోయినవి. చెంచులను, మన్నీలను పడద్రొక్కి వెనుకకుమరలి తమ మందకు పోయినవి. మన్నెమూతలను బ్రహ్మనాయఁడు కూల్చెను. మన్నీలను చంపెను. బిరుదుబంటులు పృథివికి వ్రాలిరి. అప్పటికి బ్రతికియున్న ఆవులను మరల్చుకొని బ్రహ్మనాయఁడు పోయెను.

అని శ్రీమదక్కిరాజు లక్ష్మీనారాయణపుత్ర.....ఉమాకాన్త విద్యాశేఖర ప్రణీతమైన పల్నాటివీరుల కథలలో మందపోటు సమాప్తము.

అలరాజు రాయబారము

మూఁడు సంవత్సరములు మండాదిలో నిల్చి లంకన్నను మందపోటులో కోల్పోయిరి. పశువులు అనేకములు నష్టమయినవి. ఇక మండాదిలో ఉండరాదని బ్రహ్మనాయఁడు నిశ్చయించెను. శృంగారమద్దిచేవున కృష్ణదాటిరి; శ్రీశైలమునకు వచ్చిరి. పర్వతమును భిక్షావలివారు ఏలుచుండిరి. గరుడలపాలకి, పచ్చలపిడిబాకు కుదువజెట్టి భిక్షావలివారి దగ్గర ధూపాటిసీమను బ్రహ్మనాయఁడు తెగఁగొనెను. ఒక పెద్దపట్టణమునుకట్టిరి. వీరమేడపి అని దానికిపేరు. మిద్దెలు, మేడలు, కోటలు, పేటలు తీరినవి. ఆధారమని పేరుగల కొలువుకూటమును తీర్చిరి. వీరమేడపిలో నాలుగు సంవత్సరముల ఆరునెలలు మలిదేవుఁడు రాజ్యముచేసెను. అప్పటికి లెక్కలు చూచుకొనిరి. వారు మాచెల్లవిడిచి యేడుసంవత్సరముల ఆరునెలలాయెను. కోడిపోరులో ఓడిననాటి ఒడంబడిక ప్రకారము ఏడుసంవత్సర

ములే పరభూములలో ఉండవలసి యుండఁగాఁ ఆయేడు సంవత్సరములు గాక అధికముగా ఆరు నెలలు గడచినవి. ఎక్కువగా తీసికొన్న ఆరుమాసముల పన్ను నలగాముఁడు మలిదేవునికి ఇయ్యవలసియున్నది. ఇందుకు రాయబారము పంపవలెనని రాజులు తలచిరి. బ్రహ్మనాయని ఆలోచన అడిగిరి. “అలరాజు ఇరుపక్షములవారికిని కావలసినవాఁడు; నలగామరాజునకు అల్లుఁడు. ఆడబిడ్డను చూచియైనా అల్లుని చూచియైనా నలగామరాజు సంధికి ఒప్పుకొనును” అని నాయఁడు ఆలోచన చెప్పెను. అలరాజు కొమ్మరాజుకుమారుఁడు. అలరాజు తల్లిపేరు చెల్లమదేవి. తల్లిదండ్రుల అనుజ్ఞతీసికొని అలరాజును గురిజాలకు పంపవలసియున్నది. అందుకొరకు నాయఁడు కొమ్మరాజువద్దకు పోయెను.

కుట్రచేసి కుమారుని చంపునని నాయనిమాటలకు కొమ్మరాజు ఒప్పుకొనలేదు. ‘భట్టునుపంపరాదా, సర్దారును పంపరాదా, రాజుకురాయబారమేమిటి? అని కొమ్మరాజు పలికెను. “నీకుమారుఁడు పోతేగాని సంధి పొసఁగదు. నా కుమారుని బాలుని పంపినా, నా అన్నను పెద్దన్నను పంపినా యుద్ధముచేసి వత్తురుగాని సంధిచేయలేరు. అలరాజు వారికీ కావలసినవాఁడు వీరికీ కావలసినవాఁడు. నాకుమారుని బాలచంద్రుని నీకు ఇల్లడ చేయుచున్నాను. బాలచంద్రుఁడు నీకుమారుఁడుగాని ఇంక నా కుమారుఁడుగాఁడు. అలరాజు ప్రాణములకు హానివచ్చునని తలచుచున్నావు. అంతగా వచ్చిన యెడల నాకుమారుఁడు నీ కుమారుడే. కుమారుని కోల్పోయినవాడను నేనే అగుదును” అని బ్రహ్మనాయఁడనెను, ఎన్నోవిధముల చెప్పెను. కొమ్మరాజు ఒప్పుకొనెను. తల్లినిగూడా ఒప్పించి తీసికొనిపోవలసినది అని

కొమ్మరాజు చెప్పెను. బ్రహ్మనాయఁడు చెల్లమదేవికడకు పోయెను. “సాధారణముగా మాయింటికిరావు, కోడిపోరులో గోపన్నను కోల్పోయిననాఁడు రాలేదు. మందపోటులో లంకన్నను కోల్పోయిననాఁడు రాలేదు, ఈనాఁడు ఏమివిశేషము? మాయిల్లు పావనమైనది? మాభాగ్యవశమున వచ్చినావు” అని చెల్లిమ్మ అనెను. రాయబారము విషయము బ్రహ్మనాయఁడు చెప్పెను. చెల్లిమ్మకు ఆమాట పిడుగువలె ఉండెను. దుఃఖమును ఆపుకొని చెల్లిమ్మ మాటలాడ మొదలిడెను. కల్యాణమునుండి మేము వచ్చితిమి. మామామ గతించెను. మాబావలు, మఱఁదులు కల్యాణములో ఉన్నారు. వారికి సంతానములేదు. అందఱికి అలరాజు ఒక్కఁడే కుమారుఁడు. కల్యాణమునుండి వచ్చిన మాబల గము నష్టమైపోయినది. కోడిగోపన్న పోయెను. మందపోటులో బోయలెందఱో పోయిరి. మమ్మును ఇంకను నష్టపఱుపకలెనా? వెనుకటిక్రొధములు మనస్సులో ఉంచుకొని అలరాజును చంపఁదలచినట్లు నాకగపడుచున్నది. వెనుకటిక్రొధము లేమందువా విను..

పెద్దనబొమ్మ

నాకుమారుఁడు అలరాచమల్లుగుట్టముపేరు సవరాల, గోడిగ. మీ అన్న పెద్దన్నగుట్టముపేరు కారుబొల్లఁడు. అలరాజుగుట్టపువానిపేరు లింగధానకుఁడు. పెద్దన్నగుట్టపువాని పేరు గంగధానకుఁడు. మనము మాచెల్లలో ఉన్ననాఁడు, లింగధానకుఁడు గంగధానకుఁడు ఇద్దఱును గుట్టములను పట్టుకొని నీళ్లుదాప చంద్రవంకకుతీసికొనిపోయిరి. గుట్టములు ఒకదాని చెవినొకటి కలుచుకొన్నవి. నీ గుట్టమును వెనుకకు తీయమంటే

నీ గుఱ్ఱమును వెనుకకు తీయుమని గుఱ్ఱపు మనుష్యులిద్దఱును జగడమాడిరి. లింగధానకుఁడు కొరడా తీసికొని కారుబొల్లని కొట్టెను. కారుబొల్లఁడు తప్పించుకొనెను. గంగధానకుఁడు కొట్టెను. సవరాలగోడిగకు కంటిలో దెబ్బతగిలినది. ఆనాటి నుండి సవరాలగోడిగ నీళ్లు మేతా మానెను. అలరాజుకు ఈ సంగతి తెలిసినది. పెద్దనపేరటి బవిరిగడ్డపు బొమ్మను బొమ్మల పెండెరము క్రింద అలరాజుకట్టెను. సవరాలగోడిగకు కసితీరినది. మేతమేసినది. నీళ్లు త్రాగినది. ఒకనాడు సవరాలగోడిగకు ఆభరణములుపెట్టి, సూర్యభేతాళము చేతబట్టి, బొమ్మల పెండెరము తనపరాక్రమము తెల్పుచుండఁగా, కొల్వుకూటమునకు అలరాజు పోయెను. బొమ్మల పెండెరములో కొత్తబొమ్మను చూచెను పెద్దన్న. ఆ కొత్తబొమ్మ యేమిటో చూచిరమ్మని పెద్దన్న భట్టును పంపెను. భట్టుపోయెను. “ఈ కొత్తబొమ్మయెవరిది” అని భట్టు అలరాజును అడిగెను. ఓభట్టూ ఇది నీపేరటి బొమ్మ, నిన్ను పంపినవాని పేరటి బొమ్మ ఇకముందు కట్టుదును అని అలరాజు చెప్పెను. “నాపేరటి బొమ్మను నీవు కట్టినావు. నీవు ఇక్కడనే ఉందువు. నీపేరటి బొమ్మను నేను కట్టి దేశ దేశాలా త్రిప్పుదును భట్టును” అని భట్టుపలికెను. అలరాజు నన్ని ఇది నీ పేరటి బొమ్మకాదు పెద్దన్న పేరటిబొమ్మ అని చెప్పెను. భట్టుపోయి ఈ సంగతి పెద్దన్నకు విన్నవించెను.

బొమ్మ తీసివేయవలసినదని పెద్దన్న అలరాజును గద్దించెను. నీకు ధైర్యమున్న, చంద్రవంక ఒడ్డుకు యుద్ధమునకు రావలసినదని అలరాజుచెప్పెను. ప్రొద్దుప్రొద్దు పొడవకముందు యుద్ధసమయము అని నిశ్చయించుకొనిరి.

చంద్రవంక యుద్ధము

పెద్దన్న కార్యబొల్లని దువ్వెను; పసిడిపల్లముకట్టి నాడు; నాలుగుకాళ్లకు నాగుటందెలు తొడిగినాడు; పొట్టకు పట్టెడవారు, బొడ్డున గంట అమర్చినాడు; మెడకు గజ్జల పేర్లు వేసినాడు; కత్తిపట్టినాడు; గుట్టమునెక్కి యుద్ధరంగమునకు పోయెను. అలరాజు సవరాలగోడిగనెక్కి పాషరుము గ్రక్కచు వచ్చెను. ఇద్దఱును చంద్రవంకపచ్చగడ్డలమీద తారసిల్లిరి; కత్తులు ఝళిపించిరి; ఒకరి నొకరు డీకొనిరి. ఈ సమయమున నీవు స్నానమునకు పోయితివి. స్నానముచేసి తిరుమణి దిద్దు కొనుటకు నిల్చుటద్దము ఎదుటబెట్టుకొంటివి. మెఱయుచున్న ఆకత్తులు అద్దములో అగపడినవి. అది యేమిటో కనుగొని రమ్మని కన్నమదాసును పంపితివి. అలరాచమల్లు, పెద్దన్న, యుద్ధము చేయుచున్నారని కన్నమదాసు చెప్పెను. పెట్టుకొనఁ బోవుచున్న తిరుచూర్ణము ఏటిలో గలిపి నీవు యుద్ధభూమికి పోయితివి. రెండు గుట్టముల మధ్యమున నిల్చుండి ఆగవలసిన దని ఇద్దఱికిని చెప్పితివి. కార్యబొల్లనిమీద కుడిచేయి, సవరాల గోడిగమీద ఎడమచేయివేసితివి. కార్య బొల్లఁడు కదలక నిల్చుండెను. సవరాలగోడిగ నిన్ను ముందుకు నెట్టినది. అప్పటినుండి నాకుమారునిమీద పగబట్టి ఉన్నావు. అలరాజును ఇక జగడ మాపుమంటివి. అలరాజు ఆపలేదు. ఆహారము లేకుండా నాకత్తి ఆగదని అలరాజు చెప్పెను. పెద్దన్నా నీవు ఆపవలసినది అని పెద్దన్నకు చెప్పితివి. పెద్దన్న యుద్ధము చాలించెను.

కత్తులకు ఆహారము

రోకండ్లు, గడ్డపారలు, చెరుకుగడలు, అరటిస్తంభాలు పాతించి, మధ్యన నీపేరటి పచ్చబద్దను నిల్పితివి. అలరాజు ఇక

నీకత్తికి ఆహారము పెట్టుకొను మంటివి. పెద్దలుండగా పిన్న వానికి ఆపని మొదట తగదనెను అలరాజు. పెద్దన్న ఆయుధము దూసి విసరెను. రోకండ్లు గడ్డపారలు, చెరుకులు అన్నీ తెగినవి కాని నీ పేరటి పచ్చబద్ద అట్లే ఉండెను. అలరాజు ఇక నీ ఆయుధమును తీయుమంటివి. సూర్యభేతాళమును దూసి వంకర పాటుగా పచ్చ బద్దపైవేసెను. ఆయుధము పిడిమట్టుకు భూమిలో దిగబడ్డది. మామా నా ఆయుధమును పెరికి ఇయ్యమని నిన్ను అలరాజుకోరెను. రాజుల ఆయుధము రాజులకే అలవి యగునుగాని మాకలవిగాదని నీవు చెప్పితివి. ఆయుధమును అలరాజు కాలిబొటనవ్రేలితో గీచెను. ఆయుధము మట్టిని పెళ్లలు పెళ్లలుగా పెకలించుకొని చివ్వున పైకి ఎగిరినది. ఒక మట్టి పెల్లవచ్చి నీనొసట తాకెను. “ఓహూ పెదవికి పల్లు మించి ఉన్నదే అని నీవు నాకుమారునిమీద క్రోధము పట్టితివి” అని చెల్లమ బ్రహ్మనాయనికి చెప్పెను. “చెల్లెలా చెల్లమదేవీ నీకుమారునిమీద నాకు క్రోధములేదు. కొడుకుమీది ప్రేమచేత పల్కుచున్నావుగాని నా మనస్సు నీ వెఱుగవా? నా కుమారుని బాలచంద్రుని నీకు ఇల్లడ చేయుచున్నాను, బాలచంద్రుని మీ కుమారునిగా భావించుకొనవలసినది, అలరాజు గురిజాలకు పోకున్న రాయబారము పొసంగదు, అలరాజును శత్రువులు అవమానించినయెడల వీరుల మందఱము ప్రాణముల నైనా ఇత్తుము పగయైనా తీర్తుము, కనుక అలరాజును పంపవలసినది” అని బ్రహ్మనాయకు చెప్పెను. చెల్లమ సమ్మతించినది; ఆకులు పోకలు బ్రహ్మనాయనికి ఇచ్చినది.

బ్రహ్మనాయకు మలిదేవరాజు కొల్వుకు తిరిగిపోయెను. అలరాజు డేగలవేటనుంచి మరలి యింటికి వచ్చినాడు; శివ

పూజచేసి భుజించిపరుండెను. చెల్లమదేవి అలరాజును సమీపించి గోడుగోడున దుఃఖించినది. శత్రువులు బ్రహ్మనాయని బంధించిరా? వీరమేడపిని నాయకురాలు దోయించినదా? లేదు గదా పగవారివలని భంగచాటు? అని అలరాజుపలికెను. నిన్ను గురిజాలరాయబారమునకు బ్రహ్మనాయఁడు పంపనున్నాఁడు, నాయకురాలు నిన్ను తిరిగి రానీయదు అని చెల్లమ దుఃఖించుచు చెప్పెను. అమ్మా అట్లినవద్దు నన్నెవరునూ ఏమీచేయరు, నీ కోడలు వీరమేడపికి ఇంతవరకును రాలేదు, నా అత్తనుచూచి నా మామనుచూచి ఎన్నో యేండ్లయినది, చూచినచ్చెదను, నీ కోడలిని తీసికొని వచ్చెదను, నన్ను దీవించి పంపవలసినది అని అలరాజు తల్లిని బ్రతిమాలెను. తల్లి అలరాజును దీవించినది. కొడుకా! బ్రహ్మనాయనిమాట చేపట్టవలసినది, గురిజాలకు పోయి శుభముగారావలసినది అని కుమారుని చెల్లమ పంపెను.

సంజాలగోడెగు సిద్ధముచేసి తీసికొని వచ్చిరి. గుఱ్ఱమునకు అలరాజు మ్రొక్కియెక్కెను. బసవశంకర బిరుదులు పట్టుకొని బిరుదులవారు వెంట వచ్చుచుండిరి. అలరాజు మలిదేవరాజు కొల్వునకు పోయెను. నలగామరాజునకు రాయబారము సంగతులు వ్రాసి ఉత్తరమును అలరాజుచేతికి బ్రహ్మనాయఁడు ఇచ్చెను. నీవు నీ అత్తచేతి అన్నము తినవలసినది, భార్యచేతి తాంబూలము తీసికొనవలసినది, మరియొకరిచేతిది వద్దు అని బ్రహ్మనాయఁడు చెప్పెను; అలరాజునకు కన్నమదాసును తోడుపంపెను. ఆయుధములు ధరించి గోపంగులు కన్నమవెంట బయలుదేరిరి. ధారలు, బూరలు, మ్రోయుచుండ, గొడుగులవారు, టెక్కెములవారు, ఆయుధములవారు వెంట వచ్చుచుండ అలరాజు బయలుదేరెను. మోకాలిర్దుల్లి, కంచుటరిగె, ఘోరభైరవ

ఖడ్గము ధరించి కన్నము ప్రయాణమాయెను. గురిజాలమార్గము పట్టిరి; ఇసుకత్రిపురాస్తకము, ఆకులగణపవరము, అన్నసముద్రము, పలుకూరు, మానేపల్లి దాటిరి.

సవరాలగోడిగకు పెద్దన్న పేరటి బొమ్మను అలరాజు కట్టి నాడు, ఆ బొమ్మను పగవారు చూచుట భావ్యముగాదు, ఏ తీరునైనా బొమ్మను విడిపించుకొని రావలసినది అని మలిదేవరాజు కోరెను. నేనాపని చేసెదనని బాలచంద్రుడు తాంబూలమందెను. బాలచంద్రుని వాహనము పొట్టేలు. పొట్టేలునెక్కి బాలచంద్రుడు అలరాజును కలియఁబోయెను. కండ్లేరువద్ద ఇద్దఱును కలిసిరి. కండ్లేరు పచ్చగడ్డలుతన్నిపట్టి పారుచున్నది. ఏటినిదాటుటెట్లని అలరాజు సంశయపడుచున్నాడు. మన్నె రాజుల కీసంశయము తగునా అని బాలచంద్రుడు పలికెను. అలరాజునకు రోషమువచ్చినది. బాలచంద్రుడు పందెము వేసెను. ఇద్దఱి వాహనములను దుమికింతము, దూకఁజేసి వాహనముసొమ్మును దూకిన దానికి ఇయ్యవలసినది అని ఒడంబడిక. ఇద్దఱును తమతమ వాహనములనెక్కిరి. సవరాల గోడిగ దుమికినదిగాని వెనకకాళ్లు నీటిలో పడెను. పొట్టేలు ఒక్క పెట్టున అవతలి ఒడ్డునకు దుమికినది. అలరాజు ఓడెను. అడిన మాట శూరులు తప్పరు. సవరాలగోడిగసొమ్ములుతీసి అలరాజు బాలచంద్రుని చేతికిచ్చెను. పెద్దనపేరటిబొమ్మను బాలచంద్రుడు తీసికొనెను. మామగారి యింటికి పోవుచున్నావు, గుఱ్ఱమునకు సొమ్ములు లేకుండా పోరాదు అని తక్కిన సొమ్ములను బాలచంద్రుడు అలరాజుకిచ్చెను.

శతకోటి, ముటుకుల అలరాజుదాటెను. మట్టివేముల వద్ద కాపులు అలరాజుకు విందుచేసిరి. కంభాలకనుమదాటి,

అడిగొప్పులకాపులు చెర్లగుడిపాటి కాపులుచేసిన మర్యాదలను పొంది, అలరాజు గురిజాలసమీపమునకు పోయెను. ఆదండును చూచి గురిజాలపట్టణము కలనరపడెను. మీ అల్లుడు రాయ బారము తెచ్చుచున్నాడని నలగామునకు చెప్పవలసినది అని అలరాజు భట్టునుపంపెను. భట్టుచెప్పెను. గురిజాలలో అడావుడి అణగినది. అందఱును సంభ్రమముమాని శాస్త్రముగా ఉండిరి. అలరాజు నలగామరాజుకొల్వకూటమునకు బయలుదేరెను. రాజవీధిని ప్రజలు అలరాజుపాదములకు మ్రొక్కి నివాళులు ఇచ్చిరి. కొల్వకూటములో పట్టువస్త్రము మామపాదముల మీద పెట్టి మ్రొక్కి అలరాజు నిల్చుండెను. నలగాముడు అలరాజును గౌరవించి గద్దెపైకూర్చుండఁబెట్టెను; నీవువచ్చిన పని యేమని అడిగెను. ఉత్తరమును మామచేతికి అలరాజుఇచ్చెను. నలగామరాజు నవ్వి పారిపోయినయట్టి పందగోవులకు భూచక్ర మందున భూమియెక్కడిది అని తేలికగా పలికెను. అలరాజు భగ్గున మండిపడ్డాడు; సూర్యభేతాళమును ఒరనుండితీసి ఝళి పించినాడు. చింతపల్లిరెడ్డి లేచి అలరాజుకోపమును చల్లార్ప యత్నించెను. వారిభూమి వారికి ఇచ్చుటన్యాయము అనిరెడ్డి నలగామునికి చెప్పెను. కాని నలగామరాజు రెడ్డిమాటల చెవులఁ బెట్టలేదు. “ఇదేచెప్పుచున్నాను. కార్యమపూడిలో యుద్ధము చేయవలెను, పోరుఇచ్చుచున్నాను, పత్రపు ఒడంబడికలు తప్పి నీతిమాలినచేష్టలు నీవు చేసితివి, పోరుతప్పదు” అని అలరాజు పలికెను. నలగాముడు యుద్ధమునకు సరేననెను. పోరుగైకొని అలరాజు తన నరపతిడేరాకు తిరిగివచ్చెను; కన్నమదాసును పిలిచి పోరునిశ్చయమైనదని వార్త తెలిపెను.

అలరాజు అలిగిపోయెనని నలగాముఁడు విచారపడుచుం
డెను. నలగామునికి నాయకురాలు సలహాలు చెప్పినది. పక్ష
సోపేతముగా అన్నమును సిద్ధముచేయించి నాయకురాలు అల
రాజువద్దకు తీసికొనిపోయి సమర్పించెను. అన్నమును అల
రాజుతినలేదు. నాయకురాలు ఒక తంబళివానిని పిలిచినది.
“ఎటులైనను ఈపువ్వులను అలరాజుచేతికి ఇయ్యవలసినది”
అని తంబళిచేతికి కొన్ని పూగుత్తులు ఇచ్చినది; ఆగుత్తులలో
జవ్వాజ, కస్తూరి ఇటువంటి సుగంధద్రవ్యములను చేర్చినది.
అలరాజు రణభేరివేయించి ప్రయాణమై తిరిగి వీరమేడపికి బయలు
దేరెను; చెర్లగుడిపాటి సమీపమునకు వచ్చినాఁడు.

పూలగుత్తులుపట్టుకొని అలరాజునకు దగ్గరగా తంబళి
పోవుచుండెను. పూలగుత్తులమీది వాసన అలరాజునకు వచ్చి
నది. వాసన ఘుమఘుమలాడుచున్నది. ఆపూలు ఎచ్చటనున్నవో
చూచితెచ్చుని భటులను అలరాజుపంపి గుట్టమును ఎగెను;
పట్టుపరుపులు అమర్చియున్న అందలములో కూర్చుండెను.

భటులు తంబళిని తీసికొనివచ్చిరి. తంబళి మాయమాటలు
కొన్నిచెప్పి పూగుత్తులను అలరాజు చేతికిచ్చెను. అందలము
చుట్టును పరిజనము కూర్చున్నది. కన్నమదాసు అలరాజునకు
ఎదురుగా ఉన్నాఁడు. పువ్వులిచ్చి తంబళిపోయెను.

ఒకదాని వెంట ఒకటి అన్నిగుత్తులనూ అలరాజు వాసన
చూచెను. చూచుచు చూచుచునే అలరాజు పరుపులమీద
వ్రాలెను. గుత్తులలో నాయకురాలు పెట్టిన విషము కపాఁ
మున కెక్కినది. అలరాజునకు మరల తెలివి వచ్చినది. “బావా
కన్నమా నీవుపోయి నాభార్యకు తెలుపుము, నాయకురాలి
మోసమువలన మృత్యువువాతఁడఁబోవుచున్నాను, నా ప్రాణ

ములు పోకముందే నాభార్యను పిలుచుకొని రావలసినది, ఇవిగో నాబిరుదులు, ఇవన్నీ నా తోడునీడలయిన బాలచంద్రునికి ఇయ్యవలెను, నాసూర్యభేతాళము, నాసవరాలగోడిగ బాలచంద్రునికి ఇయ్యవలసినది” అని అలరాజు పలికెను.

కన్నమ బయలుదేరి గురిజాలకు పోయెను. గుఱ్ఱమును దుమికించుకొనుచు వచ్చుచున్న భైరవాకారుని కన్నమనుచూచి గురిజాల ప్రజలు గజగజవణకరి. నాయకురాలు, నలగాముఁడు భయపడిరి. రాజగృహమును సమీపించి అలరాజుభార్యకు రత్నాలపేరిదేవికి ఈదుఃఖకరమైనవార్తను కన్నమ తెలిపెను.

రత్నాలపేరిదేవి

పేరిదేవి అన్ని ఆభరణములనూ పెట్టుకొన్నది; కొత్తవి పట్టువస్త్రములు ధరించినది; నిండు నీరాటికడవ నెత్తిపై పెట్టుకొన్నది; తండ్రి కొల్వుకువచ్చినది. “పాపకర్తుల ఆదరించుచున్నావు, నాపతిని చంపుట న్యాయమానీకు, ఆడుబిడ్డ ఉసురు తగులకపోదు, మీ తలకిరీటములు ధరణికిబరుగే, మీప్రజలొక తెరువుగాను, మీరాజ్యమొక తెరువుగాను,” అని శపించుచు నిండునీరాటికడవను గుభిళ్లున కొల్వుకూటములో పగులవేసినది; బయలుదేరి అలరాజుకడకు వచ్చినది. “స్వామీ! రాజ్యములుమీవెంటరావు. రాజులు మీవెంటరారు. మీతోవచ్చేడి దాననునేను. నాయకురాలు మీపాలిటిమృత్యువామెను,” అని పేరిదేవి యీతీరున కొంతసేపు విలపించెను. అలరాజును పసిఁడి తంగేడుచెట్లక్రింద పట్టుపరువులమీద శయనింపజేసిరి. ప్రాణము పోయినది. తిరిగి అందలములో అలరాజును పరుండబెట్టిరి. అప్పటికి ప్రాద్దుగ్రుంకినది. కాగడాలువేసిరి. పేరిదేవి సనరాల

గోడిగను ఎక్కినది. అందలమునకు నలువైపులా సైన్యముమూగి యున్నది. కన్నమదాసు వెంటనున్నాడు.

అలరాజును వీరమేడపికి తీసికొని పోవుచున్నారు

అందఱును వీరమేడపికి బయలుదేరిరి. మిరియాల, అడిగొప్పల, కంభంపాడు, మట్టివేముల గడచి ముటుకులదాటు నప్పటికి తెల్లవారినది. పేరిదేవి సవరాలగోడిగను దిగెను; అందలములో అలరాజు ప్రక్కనఁగూర్చుండెను; పేరిదేవి కన్నమను పిలిచి “నీవుముందుగా పోయి మలిదేవరాజుకు, మా అత్తమామలకు చెప్పవలసినది” అని పంపెను.

కన్నమ దీనుఁడైపోయి యీవార్తను తెలిపెను. కొమ్మరాజునకు కోపము, శోకము పట్టరానివామెను. మలిదేవరాజు, బ్రహ్మనాయఁడు, వీరులు బయలుదేరిరి. వీరవిద్యాదేవి, శీలమ్మ, చౌదరమ్మ, సుంకరమల్లమ్మ, గండురేఖాంబ, రేవనూళ్లుల సూరమ్మ, అన్నసాని, చెన్నసాని, పెనుమాల పెమ్మసాని చెల్లమదేవిని ఓదార్చుచు తోడ్కొని వచ్చుచుండిరి; అలరాజును కలిసికొనిరి. అందలములో అలరాజు, పేరిదేవి, ఇద్దఱును ఉన్నారు. కొమ్మరాజు చెల్లమదేవి, తహతహతో “ఏడీమానాయన ఏడీఏడీ” అని అందలమును సమీపించిరి; శవముపైఁబడి విలపించిరి. “అయ్యో! మీరు ఎందుకు ఈ తీరున దుఃఖించెదరు; మీకుమారుఁడు స్వామికార్యమునందు ప్రాణము లర్పించెను; వీరుల కిదిధర్మము; నేను నాభర్తతో స్వర్గమునకు పోవుదును; మాయిద్దఱకును చితిపేర్పించవలసినది” అని రత్నాల పేరిదేవి అత్తమామలకు విన్నవించినది.

రత్నాల పేరిదేవి సహగమనము.

అందఱును గదలి వీరమేడపిదగ్గఱకు పోయిరి. ఊరిబైట రాచరావులదగ్గఱ అందలమును దింపిరి. పట్టణమంతా కన్నీరు కార్చినది. వీరమేడపి రాచరావులవద్ద గుమిగూడినది. చందనపు కఱ్ఱలతో చితిపేర్చిరి; జంగాలను పిలిపించిరి. కొమ్మరాజు జంగాలు, పెడమటము జంగాలు, వేలకుమించి వచ్చిరి. వారి పిడిగంటలనాదము అన్నిదిక్కులా నిండెను. అలరాజును హార హారాయని చితిపైనుంచిరి. చితిలో నిమ్మకాయలువేసి రత్నాల పేరిదేవి అలరాజు పార్శ్వమున చేరినది. పేరిదేవికి, వీరవనిత అందఱును పసపుకుంకుమ సమర్పించిరి. అందఱకును చివర మాట చెప్పినది; ఇంకనన్న పల్కరింపవద్దన్నది. చితికి నిప్పంటించిరి.

అలరాజుచావు వీరులక్రోధమును రగిల్చెను. కార్యమ పూడియుద్ధమునకు వీరులు సన్నద్ధు లగుచున్నారు.

అని శ్రీమదక్కిరాజు లక్ష్మీనారాయణపుత్ర.....ఉమా కాంత విద్యాశేఖర ప్రశీతమైన పల్నాటివీరుల కథలలో అల రాజు రాయబారము సమాప్తము.

బాలచంద్రుడు

ఇతఁడు కులమునవెలమ. ఇంటిపేరు రేచెర్లవారు. ఇతని తండ్రి బ్రహ్మనాయఁడు. తల్లి ఐతాంబ. కాపురము మాచెర్ల. మాచెర్ల గుంటూరుజిల్లాపల్నాటిసీమలో ఉన్నది. బ్రహ్మనా

యఁడు మలిదేవరాజమంత్రి, మాచెర్లకురాజమలిదేవుఁడు, గుఱిజాలకురాజు నలగాముఁడు అని యిదివరకు జరిగిన కథవలన తెలిసియేయున్నది. అలరాజు చావునకు కోపించి మలిదేవరాజు వీరమేడపినుండి నలగామునిమీద యుద్ధము ప్రకటించెను. యుద్ధమునకు పోవుచు బాలమలిదేవరాజును వీరమేడపిలో సింహాసనమందుంచిరి. బాలచంద్రునికూడా వీరమేడపిలోనే ఉంచిరి. బాలచంద్రుని వయస్సు 16, 17 సంవత్సరములు.

బాలచంద్రుని పుట్టుక

ఐతమ్మకు చాలాకాలము సంతానములేదు. ఎన్నోనోములు నోచినది, ఎన్నోవ్రతాలు చేసినది. సంతతి కలుగలేదు. కుమ్మరామములు చూపిడిచినది, పేదబ్రాహ్మణులకు పెండ్లి చేసినది, దోవలలో ఆమడామడకూ అన్నసత్రాలు పెట్టించినది; చలిపందిళ్లు వేయించినది; పాడుపడ్డగుళ్లు బాగుచేయించినది; శ్రీశైలమునకు పోవు శివభక్తులకు రాగిచెంబులు దానమిచ్చినది; బంగారు గుమ్మడికాయలు వెండి గుమ్మడికాయలు శ్రీశైలమల్లికార్జునునకు కానుకలిచ్చినది; మగఁడని పెండ్లామని రావిచెట్లకు మంగళసూత్రాలు కట్టించినది. కాని ఎన్నిచేసినా సంతతి కలుగలేదు. గజనిమ్మ నోమితే కలుగును సంతానమని ఒకనాఁడు ఆకాశవాణి వినఁబడ్డది.

పెద్దలను అడిగి ఈ నోము ఏతీగున చేయవలెనో ఆమె తెలిసికొన్నది. నిమ్మచెట్టుకు పాదుచేసి, అలికి, అక్కడికి వనదేవతను ఆహ్వానము చేయవలెను. పూజచేసి ప్రతిదినము పాదులో నీళ్లుపోయవలెను. కొన్నిదినములకు నిమ్మచెట్టు చిగుర్చును. పూవులు పూసి కాయలుకాయును. కాయలుపండ్ల

గును. పండ్లను దేవునికి అర్పించవలయును. ఈవ్రతము పూర్తియగువరకూ అన్నము తినరాదు. పండ్లు తినుచుండ వచ్చును.

ఈతీరుగా ఐతాంబ నోచినది. మాచెర్లలోని వైకుంఠ వనములో నిమ్మచెట్టుకు పూజచేసి నీళ్లుపోసినది. సంవత్సర కాలమునకు ఆనిమ్మచెట్టుకు పండ్లు పండినవి. కడసారిరోజున ముత్తైదువలను పిలిచినది. తన సవతులను వెంటబెట్టుకొన్నది.

సవతులు, ముత్తైదువలు అందఱునూ జలకమాడి కొత్తకొత్త చీరలు కట్టుకొనిరి. పల్లెములలో కాన్కలు తెచ్చుచుండిరి. ఐతాంబ తలంటి నీళ్లుపోసికొన్నది; బంగారుజరీపట్టుచీర కట్టుకొన్నది; ఏడువారాలసొమ్ము పెట్టుకొన్నది. పండిన పచ్చని గిరినిమ్మపండ్లు బంగారు పల్లెములో పెట్టుకొని నెడచుచుండెను. ఆటకత్తెలు, పాటకత్తెలు, తాళాలు, మేళాలు, తాషామర పాలు, కోలాహలముగా ముందుపోవుచుండెను. వీరి యిల వేల్పుచెన్న కేశవుని ఆలయమునకు పోయిరి. ఆ పచ్చని పండ్ల బంగారుపల్లెము, స్వామికి ఆమె అర్పించెను. కాని ఎందుకో అదివరకు తూర్పుముఖముగా ఉన్న చెన్నుడు పడమటి ముఖమాయెను. ఐతాంబ మూర్ఛిల్లినది; కొంతసేపటికి తెలివి తెచ్చుకొని ఈతీరున ఉన్నది.

“స్వామీ! మాప్రాణాలు, మాధనధాన్యాలు, మానస్తువాహనాలు అన్నీ నీవి. మేము నీ అధీనము. మా అపరాధమేమి? మావంటి ఆడవారికి ఆపద్బాంధవుడవు. అహల్యను, పాదధూళిచేత పావనము చేసితివి. కుబ్జకు కురూపము పోగొట్టితివి. గోపికల కోరికలు తీర్చితివి. ద్రౌపది మానము దక్కించితివి. ఉత్తరను ఉపేక్షచేయలేదు. తరుణులన్న దయ

గలవాడవు. ఈ రమణియందు నీమనసు రాయి అయినదేమి? ఈ ప్రాణాలునీవి. నీకే అర్పింతును. ఆడవారమని తలచ నద్దు. నెత్తురు నీమీదచల్లెదము" అని కత్తిదూసి ఐతాంబ తొప్పుమీద పెట్టుకొన్నది. తక్కిన కాంతలు అట్లేచేసిరి. అప్పుడు చెన్నుడు తూర్పుముఖమాయెను. ఐతమ్మ చెన్నుని స్తోత్రముచేసెను. చెన్నుడు ప్రసన్నుడై "మీమీద కూరిమి చేతనే కోపించితిని. మీమనసు నిల్కడ వస్తవరకున్నదో పరీక్షించితిని. మీభక్తికి మెచ్చితిని" అని చెప్పుచుండగా ఒక నిమిషండు ఎగిరినచ్చి ఐతమ్మచేతిలో వ్రాలినది. మహా ప్రసాదమని ఆపండును తీసికొన్నది; పురోహితునిభార్యచేతి కీచ్చి దీనిని పంచి పెట్టుమన్నది. ఐతమ్మకు ఒకముక్క, ఆరు గురు సవతులకు ఆరుముక్కలు ఆమెపెట్టినది. తానొకముక్క తీసికొన్నది. ఐతమ్మ అన్నదీ నీవు బ్రాహ్మణివి, పూజ్య రాలవు కనుక నీవు మా అందరకంటె ముందుగా భుజియింపు మన్నది. ఆముత్తైదువ మొదట తినెను. తరువాత సవతులూ ఐతమ్మాతమతమ ముక్కలు తిన్నారు; కాళ్లు చేతులు కడుగు కొనిపోయి స్వామికి మ్రొక్కిరి. తీర్థప్రసాదాలు తీసికొనిరి; వెనుకకు వెనుకకునడచుచు గుడి వెలుపలికిపోయి ఇండ్లు చేరిరి. ఐతాంబ కడుపుతో ఉండెను; కుమారుని కనెను. ఆ కుమారుడే బాలచంద్రుడు.

ఇతని చెలికాండ్రు

అనపోతు, కమ్మరకాచన్న, మంగలమల్లు, చాకలచందు, కుమ్మరపట్టి, వెలమదోర్నీడు, కంసాలచందు వీరు ఇతని చెలికాండ్రు. తనతోడితమ్ములనుగా బాలచంద్రుడు వీరిని భావించెను.

బొంగరాలాట

మేడపిలో బాలచంద్రుడు ఒకనాడు రామచిలుక మాటలు వినివిని, వేడుకపడెను. తరువాత తమ్ములతో గుమ్మడి కాయలాడెను; చెఱుకుపందెము లాడెను; తల్లివద్దకుపోయెను. అమ్మా మాకు బొంగరాలాడుకోవలెనని ఉన్నది, బొంగరాలు చేయించి ఇయ్యవలసినదనెను. బొంగరాలాడవద్దు; మనము వలసలో ఉన్నాము; రోజులు కానిరోజులు; చెయిజారి యెవరి కైనాతాకును, తిట్టుదురు, దీవనల పొందవలెగాని తిట్లు పడుట జయముకాదు అని ఎన్నోవిధాల బొంగరాలాడవద్దని తల్లిచెప్పినది. కాని బాలచంద్రుడు వినలేదు. తల్లి ఒప్పుకొన్నది. పనివారిని పిలిపించి మామూలు బొంగరాలు చేయుమన్నది. “అమ్మా రేచర్లనంశజుడు బ్రహ్మనాయుడు, గండువారింటి ఆడపడుచువు నీవు, మీయిద్దఱకును కుమారుడను నేను, ఈబాలుడు పేదబొంగరా లెట్లాడగలడు? పైడిబొంగరాలే చేయించు, వెండిములుకులే పెట్టించు, పట్టుజాలెలేపేనించు, ముత్యాలకుచ్చులే కూర్చించు” అన్నాడు బాలుడు. ఈ సందర్భములో బాలుడు తల్లికి చెప్పిన వైరాగ్యోపదేశము శ్రీనాథుడు రచించిన పల్నాటి వీరచరిత్రనుండి ఉదాహరించు చున్నాను.

“కలుములు నిత్యంబు కావు మాతల్లి
మెఱపుమెఱసినరీతి మేఘంబులట్ల
బుద్బుదంబులభంగిఁ బోవునుచెదరి
యీరీతిఁదలపోసి యెరుకచేమించి

సంపదవేళనే సకల భోగములు
 పొందంగవలె ధర్మములు సేయవలయు
 భోగానుభవముచేబుట్టి సంతృప్తి
 వేసటజనియించి వెగటుగాఁదోచు
 నటుమీద వైరాగ్య మమరుచునుండు
 ధర్మముల్ చేసినఁ దనరుఁబుణ్యంబు
 సజ్జనసహవాస సంప్రాప్తికలుగు
 వైరాగ్యమధికమై వర్తించుఁబిదప
 భోగధర్మంబులు పుట్టినయపుడె
 సరవివిరాగిత సంసారమెడయు
 సద్గురు పదసేవ సయ్యనఁ గలుగు
 నందుచే నిర్వాణ మందిక యగును
 గావున భోగముల్ గైకొనవలయు .
 శాస్త్రంబు లీలాగు చాటి చెప్పెడిని .
 ధనమందు లోభంబు తగ్గింపుతల్లి
 ప్రాణంబనిత్యంబు భవమనిత్యంబు
 ద్రవ్యంబువచ్చునా తవిలి వెన్వెంట
 నిటువంటి మానవుఁ డీదేహమెడలి
 పోయికొన్నాఁళ్లకుఁ బుట్టునుమరలి
 కర్మరహస్యముల్ గాంచినవారు
 ద్రవ్యంబునకు నవస్థాద్వయమిట్లు
 తనరింపుచుందురు తజ్ఞులు గనుక
 నీవెఱుంగని మర్తమే నెఱుంగుదునె
 చనినభూపతులెల్ల సమకూర్చినట్టి
 చిత్రమాధనములోఁ జిన్న మేమైనఁ

గొనిపోయి రావెంటఁ గూర్పంగనేల
యాశచాలించుటే యానందపదవి
చెలిమినామాటలు చిత్తమందుంచి
మాకోర్కెలీడేర్చి మమ్ము మన్నింపు.”

బాలుఁడు కోరినప్రకారము ఐతన్న బొంగరములు
చేయించి యిచ్చినది. ఏడుగురు తమ్ములూ ఏడు బొంగరాలూ
తీసికొన్నారు. బాలుఁడు తానొకటి తీసికొన్నాఁడు. పొట్టే
శ్లకు పసిడిపల్లాలు కట్టించిరి; బలిసిన పొట్టేశ్లమీద ఎక్కి
ఆటభూమికి బయలుదేరిరి. గచ్చకాయల తిత్తులు, సొగటాలు
బంతులు, పిగిలిపిట్టలు, డేగలు, రామచిలుకలు, గోరువంకలు
వెంటదెచ్చుచు పరిజనము వచ్చెను. ఊరిబయట చాలురావుల
వద్దకుచేరిరి. ఆచాటులో మొల్ల అను రావిచెట్టు గలదు.
ఆచెట్టుక్రింద రత్నకంబళ్లు పఱచినారు. వారు బొంగరా
లాడఁదలఁచినచోటు అది.

చూడవచ్చిన జనము

ఆడవారుకూడా చూడవచ్చినారు. అన్నమ్మ అను
కోమటిస్త్రీ ఆజనములో ఉన్నది. మొదట బాలుని అడావుడికి
బెదరి అన్నమ్మ బొంగరాలాట చూడరానన్నది. ఈమె చెలికత్తె
ఒక బ్రాహ్మణిగలదు. చూడఁబోవలెనని యీ బ్రాహ్మణి పట్టుపట్టి
నది. కనుక ఆమెవెంట అన్నమ్మకూడా వచ్చినది. బాలుని
చక్కదనముచూచి అన్నమ్మ ఆశ్చర్యపడ్డది. ఇతనిభార్య మ్మ
ధునికి బంగారు కలశములతో పన్నీరు అభిషేకము చేసినది
కాఁబోలు లేకపోతే ఇటువంటి భర్తదొరకునా అని అను

కొన్నది. బాలచంద్రుడు అందరినీ దూరముగా పొమ్మన్నాడు. బద్దెలవారు బరాబరులుచేసి సందడి తొలగించిరి.

బాలుడు బొంగరములను అనేకవిధముల ఆడించెను; అరచేతిలో త్రిప్పెను; తరువాత నేలమీద ఆడించుటకు జాలె గట్టిగాచుట్టి చేతికొద్దీవేసెను. అది ఒక చట్రానికి తాకి యెగిరి మరలవచ్చి అన్నమ్మ మీఁగాలిమీద తాకినది. ములికి అరికాలు దిగివచ్చి నేలకుతగిలినది. ఆమె “తరగిన ఖర్జూరతరువు చండ మున” భూమిమీదపడెను. మూర్ఛిల్లినది. అమ్మలక్కలు అందఱును చుట్టూచేరిరి; చెవులుమూసిరి; ఉపచారములు చేసిరి. కొంతసేపటికి మూర్ఛ దెలిసినది. బాలచంద్రుడు చేతులు ముకుళించి ఆమెయెదుట నిల్వబడి ఉండెను. అన్నమ్మ కోపముతో ఈ తీరున తిట్టినది.

“ఓరి దురాత్ముడ యోరిదుర్గార్హ
క్రిందుమీఁదెఱుంగక కెరలుచున్నావు
గర్వమేటికి నీకుఁ గాంతలయెడను
గలిగినఁ దినవలెఁ గట్టంగవలయు
నెఱుకమాలినచేష్ట లేలచేసితివి
మురియంగనేల నీ పొంగెల్ల నణఁగ
ముదిరెమదంబునీ మురిపెంబుక్రంగఁ
దగమల్లభూపతి ధనమెల్లనీదు
సదనంబుఁజేరిన సత్తువనుండి
త్రుళ్లుచునున్నావు దుష్టమానసుడ
సమరంబులో నిన్ను శత్రులుగ్రుమ్మ
నడిచెడుపదముల నారసాలేయఁ

జూచెడుకనులకు సూదులు గ్రుచ్చ
 పియ్యయ్యలెల్లను మించినబలిమి
 జేరివైరులతోడ శ్రీయుద్ధభూమి
 నుప్పొంగుచున్నవా రుర్వీశు నెదుట
 వారిలోఁగలయునీ వడికానవచ్చు
 బోతుసింహమురీతిఁ బొదలుచున్నావు
 మదమువట్టినగిత్త మాడ్చి మేడపిని
 నున్నావు కావర ముడిగెడుఁగాక”

ఈ తిట్లువిని అనపోతు కోపపడెను. కాని చంద్రుఁడు
 అతని కోపమును అణఁచెను.

“బాలురకాటలు పథ్యంబు గనుక
 ఆడితి బొంగరంబది నిన్నుఁదాఁకె
 దైనకృత్యంబని తలపకాడితివి
 నిన్నింక నేమందు నీరజనేత్ర
 అబలవు నిన్నేమి అనవలదైన
 నాతప్పు మన్నింపు నయభావమునను”

అని బాలుఁడు అన్నమ్మను బ్రతిమాలుకొనెను; పచ్చవన్నెల
 పట్టుబట్టుచించి, ఘనమైనమందులు కాలికి కట్టించెను; గాయ
 ము మానుపుకొనుటకు ఐదువందల మాడలు ఇచ్చెను. అమ్మా
 మా అయ్యలందఱును ఏయుద్ధభూమిలో ఉన్నారు? దయచేసి
 చెప్పవలసినది, నీవు ఇంధాక అంటివి అని బాలుఁడు ఆమెను
 అడిగెను. కాలినొప్పిచేత ఆతీరున అంటిని, మీ అయ్యలు
 ఎక్కడ ఉన్నారో నాకు తెలియదు, మీ అమ్మనే అడుగవలసి
 నది అని ఆమె అన్నది. అంతట బాలచంద్రుఁడూ, తమ్ములూ,

ఆటచాలించిరి. ఇంటికిపోయిరి. అమ్మా మా తండ్రియేడి
అని చంద్రుడు ఐతమ్మ నడిగెను. ఇదివరకే బ్రహ్మనాయుడు
ఎక్కడికి పోయినదీ ఇతడు తెలిసికొన్నాడు; అయినా తల్లి
యేమిచెప్పనో అని అడిగెను. ఆమె యీ మాటలు వినగానే
గుండెచెదరి క్రిందబడ్డది; ఎంతోదుఃఖపడ్డది; బాలుడు ఇక
ఉండడు, అని సంతాపపడ్డది. రాజు మన్నన తగ్గినది గనుక
మీతండ్రి యేదిక్కుకో పోయినాడు ఎఱుంగనన్నది. అమ్మా

యుద్ధమునకు పోవుదునని బాలుడు చెప్పట

నాతో నీవు అబద్ధమాడుచున్నావు, నాతండ్రి కారెంపూడి
యుద్ధభూమికి పోయినాడు, ఈసమయములో నేను పోకుంటి
నేని అపకీర్తిపాలగుదును, తండ్రి కష్టములను తప్పింపలేని
పుత్రుడు ఉన్నా లేకున్నా ఒకటే? ఈ పసిబాలుడు పోయి
ఏమిచేయగలడని నీవు అనుకొందువేమో. అబ్బబ్బ ఆతీరున
ఎంతమాత్రమును అనుకొనవద్దు, నాకు అసాధ్యములేదు,
బ్రహ్మాండములబట్టి బంతులాడుదును, మృత్యు దేవతనైనా
మెదిపివేసెదను, వీరచరిత్రలు వెలయజేసెదను అని తల్లితో
అన్నాడు.

ఐతమ్మ, శీలమ్మ, సంప్రతించుకొనుట

బాలచంద్రునినాయనమ్మ శీలమ్మ. శీలమ్మదగ్గరకు ఐతమ్మ
పోయినది; జరిగినదంతా చెప్పినది. జాతకముచూచెడి పండి
తుని శీలమ్మపిలిపించినది. పండితుడు జాతకరీతి చెప్పెను. ఇక
పదునైదురోజులలో బాలుడు చనిపోవునని తేలినది. శీలమ్మ
యీసంగతి ఐతమ్మకు చెప్పెను. “అయినా పడవలసినపాట్లు
పడవలెను. మనమాటలకు అతడు నిల్వడు. భార్య మాం

చాల చెప్పితే నిల్వవచ్చును. మాంచాల సౌందర్యము చూచి నల్లైన ఇంక యుద్ధమునకు పోడు" అని శీలమ్మ సలహా చెప్పినది.

ఐతమ్మ, కుమారుని మరల్చటకు యత్నించుట

ఐతమ్మ యుద్ధరంగమును వర్ణించి బాలుని భయపెట్టినది. కాని బాలుడు నవ్వినాడు. "ఉప్పొంగు పగవారికి ఉరుముని పిడుగును. గర్వించు పగవారికి కంటిలో నలుసును. నన్ను పసివాడని తలచవద్దు, చిన్నమిరియమునందు కారముచెడునా" అని సమాధానముచెప్పినాడు. తనను కనుటకు పడ్డబాధలన్నీ బాలునికి ఐతమ్మచెప్పినది; కంటనీరు పెట్టినది; "నాయనా నీతండ్రి యుద్ధమునకు పోయినాడు. నీవైనా కనులయెదుట లేకున్న ఎట్లుబ్రతుకగలను? ఎన్నిపాట్లోపడి నిన్నుకంటిని, వేములు పూసినవి, వేములుకాసినవి, కడసారి ఫలములు కాకులకయినవి అన్నట్లు నాబ్రతుకగును. శూరునితల్లికి సుఖములేదు. పందలై పుట్టితే ఇంట పడియుండగలరు. నీవుగడియ అగపడకున్న నిల్వలేను. నీవుపోవుదువా వీరమాతలకు, వీరభార్యలకు విషము పెట్టి పోవలసినది" అని ఐతమ్మ విలపించినది.

వీరధర్మములు బాలుడు చెప్పుట

శ్రీనాథుని పజ్జులనే ఉదాహరించుచున్నాను.
 "నీవెఱుంగనిధర్మ మేనెఱుంగుదునె
 ప్రాకృతభామల పగిదిబలెదవు?
 వెఱ్ఱితనంబేల వీరునిసతికి
 గాయమనిత్యంబు కల్గిహుళక్కి
 జలబుద్బుడవిధంబు ఊణభంగురములు
 షట్ప్రకృత్యులు సకలభూపతులు

చనిరిబ్రహ్మాండ్రాది సర్వదేవతలు
 భూతంబులైదును బొలియుచునుండు
 శౌర్య సత్కీర్తలు సమయవెన్నఁటికి
 సకలపురాణముల్ సద్ధర్మకథలు
 నీతిశాస్త్రంబులు నీవెఱుంగుదువు
 పౌరుషాధికతచే బ్రదుకుట లెస్స
 జననమరణములు జనులకు నిక్క
 మాలయంబుననున్న నడవిలోనున్నఁ
 దప్పకతార్కానుఁ దధ్యంబుగాను
 బుణ్యలోకంబును బొందుమార్గముల
 వినిపింతునేతల్లి విశదంబుగాను
 సజ్జనసంగతి సంసారమెడల
 గురువుబోధించిన గుఱిమీదమనసు
 నిలిపి మరణమొందు నిశ్చలుండొకఁడు
 ప్రాజ్య సామ్రాజ్య సంరక్షణమందు
 ఘనరణమున తొమ్ముగాయాలనొంద
 మనసు చలింపక మరణంబునొందు
 శౌర్యపరాక్రమ సంపన్నుఁ డొకఁడు
 వీరలిద్దఱులెస్స వినువీధికేఁగి
 యాదిత్యమండలం బరుదారఁజించి
 పోయిపుణ్యంబుల భూమిఁ జెందుదురు
 మొనటికార్యముఱును ముఖ్యత లేదు
 శౌర్యంబుచేమాకు సంపాద్యమగును
 శస్త్రనాగులకెల్ల సమరంబుకూడు
 శౌర్యంబుచాలించి సకలస్థర్మములు

నేసినసత్కిర్తి చెందదుమాకు
 మనువుబోధించిన మార్గమేయిదియుఁ
 బరమాత్మ కృష్ణుండు భండనభూమి
 సవ్యసాచికిఁ దెల్పి సకలధర్మముల
 నటుమీదఁజేయించె నధికరణంబు
 జనులకుఁ గట్టంబు సమకూరునపుడు
 శ్రీవీరవీర్యంబు చెదరంగఁ జేయు
 దేశంబుపరన్మపా ధీనమానపుడు
 శ్రీవీరసత్త్వంబు చిక్కంగఁబట్టు
 సామ్రాజ్యతరువెండి చచ్చెడునపుడు
 శ్రీవీరరక్తంబు చిగిరింపఁ జేయు
 రాజసేవకులకు రణమేసుఖంబు”

అని బాలుఁడు పలికెను. అయితే నాయనా యుద్ధము
 నకుపోవు శూరులు ఇల్లదీవనపొందిన తరువాత భార్యదీవన
 పొందవలెను కనుక నీవు నీభార్యవద్దకు పోవలసినది అని ఐతన్యు
 చెప్పినది. ఇంతవరకు బాలచంద్రునకును అతనిభార్యకును
 ఎక్కువ పరిచయములేదు. భార్యను ఇతఁడు దగ్గరకు తీయు
 చుండినవాఁడు కాఁడు. ఇప్పుడు పోయినయెడల కోపముచేత
 ఆమె యేమిమాటలనునో అని బాలుఁడు సందేహపడ్డెను.
 “అమ్మా నేను అపరాధిని నాభార్యను చూచుటకు నాకు
 మొగముచెల్లదు నేనుపోను” అని బాలుఁడు చెప్పెను. నేను
 ముందుగాపోయి మంచిమాటలు చెప్పినత్తును తరువాత నీవు
 పోవచ్చును అని ఐతన్యుచెప్పి, కోడలియింటికి పోయెను. కోడలు
 నిష్ఠురవాక్యములు పలికినది. కోడలిని మాంచాలను ఐతన్యు
 శాంతపఱచెను; నీవెట్లులైనను బాలచంద్రుని యుద్ధమునకు.

పోకుండా చేయవలెనని చెప్పినది. మాంచాల ఒప్పుకొనెను. బాలచంద్రుడు తమ్ములను వెంటబెట్టుకొని మాంచాలవద్దకు పోయెను.

బాలచంద్రుడు—మాంచాల

తమ్ములును, బాలచంద్రుడును గండువారింట అలంకరించినగదిలో కూర్చుండిరి. పన్నీ టికలశములు తీసికొని మాంచాల వచ్చినది. భర్తను ఇదివరకు మాంచాల యెఱుంగదు. నిన్ను చూచి మఱుదులు లేతురు, నీమగఁడు లేవఁడు ఇదే మగనికి గుఱుతని మాంచాలకు తల్లి చెప్పినది. మాంచాల వచ్చిన తోడనే బాలచంద్రుని తమ్ములందఱును లేచిరిగాని అనపోతు మాత్రము లేవలేదు. ఇతఁడు బ్రాహ్మణుఁడు కనుక లేచితే మాంచాలకు పీపమనీ లేవలేదు. అందువలన ఈయిద్దఱిలో భర్త యెవరయినది మాంచాల తెలిసికొనలేకపోయెను. బాలచంద్రుని ఛాయకంటెను అనపోతు శరీరచ్ఛాయమంచిది. బంగారువంటిది. అనపోతుపాదములను మాంచాల పట్టుకొని పన్నీ టితో కడుగఁబోయినది. బాలచంద్రునికి కోపమువచ్చునని అనపోతు భయపడ్డఁడు, అమ్మా నేను నీమఱుదిని, అదుగోబాలచంద్రుడు నీమగఁడు, ముందు అతనిసేవ చేయవలసినది అని అన్నాఁడు. మాంచాలఅన్నదీ నేను మఱుదినీ యెఱుంగను మగనినీ యెఱుంగను, అయినా నీవు బ్రాహ్మణుడవు, వేదములు శాస్త్రములుచదివినవాడవు, నీపాదములు మొదట కడిగితే తప్పులేదు, పెండ్లి ఐనదేకాని నన్నుభర్త యెఱుగఁడు, నేను భర్తను ఎఱుగను, నాపూర్వ తపస్సంతా యిప్పుడు శలించినది, ఇంతటనైనా నన్నువిడువక ఉండనలెను గదా అని అనపోతుతో అన్నది; “ప్రియురాలిని చూడవచ్చు

నపుడు ఇతరులను దెచ్చుటయేమిసీతి?" అని భర్తతో అన్నది. తమ్ములనందఱినీ పొమ్మన్నాడు బాలచంద్రుడు. మేము బయటికి పోవుదుముగాని యుద్ధముమాట మఱచి సుఖములు అనుభవించుట వివేకముకాదన్నారు తమ్ములు. కాయమిక్కడ, మనస్సుకలనిలోపల, శ్రీగిరీశునిఆన, చెన్నునిఆన, మీరు ఎన్నిరోజులు మాంచాలతో ఉండుమన్న అన్నిరోజులే ఉండెదను అని బాలచంద్రుడు పలికెను. ఏడుజాములకన్న ఎక్కువసేపు ఉండవద్దన్నారు తమ్ములు. అంతట తమ్ములు బయటికిపోయిరి. భర్తను మగాచాల మేడమీదికి తీసికొని పోయినది; అక్కడ ఉన్న పలువిధములైన చిత్తరువులను చూపినది; బాలుని మేడపైన ఉండుమన్నది; శృంగారించుకొని వత్తునని తాను తల్లి నద్దకు పోయినది.

రేఖాంబ—మాంచాల

మాంచాల తల్లిపేరు రేఖాంబ. అమ్మా బాలుని పోకుండా పట్టు ఉపాయము చెప్పవలసినది అని తల్లిని మాంచాల అడిగెను. రేఖాంబవీరభార్య; వీరమాత. “అమ్మాయీ జన్మమను చెచ్చినకు రెండుపండ్లు; భోగములు ఒకపండు, కీర్తిరెండవపండు; మొదటిపండురసము క్షణభంగురము. రెండవపండురసము శాశ్వతమైనది. సూర్యుడు, చంద్రుడు, నక్షత్రములు ఉండు వరకును ఉండునది. మొదటిపండు రుచిచూచి సాధారణులు ఊరకుందురు. దానికొరకే పెనఁగులాడుదురు. వీరాంశమున పుట్టినవారు అట్లుకాదు. వీరు రెండవపండుకొరకు పరుగెత్తుదురు. ముద్దులమాంచాలా ముదముతోవినుము. నీభర్త వీరుడు. మీయిద్దరికీర్తి రాబోవు జనుల హృదయములందు వర్ధిల్లఁగలదు. కనుక బాలుని ఆగఁబట్టవలదు” అని ఉపదేశముచేసినది.

మాంచాల బాలచంద్రునికి యుద్ధమును జ్ఞప్తికి తెచ్చుట

ఈమాటలు విని మాంచాల మనసు గట్టిచేసికొన్నది; శృంగారించుకొని భర్తనద్ద కేగినది. కొంతసేపు ఇద్దఱును సరసములాడుకొనిరి. బాలచంద్రుడు యుద్ధము మఱచినట్లుగ పడెను. మీతమ్ములు పెట్టిన యేడుజాములగడువు దాటినది, కులవైరము తీర్చుటకు మీరుకాక మఱెవ్వరున్నారు? నాతో సరసములాడుచుండిన ప్రయోజనమేమి? యుద్ధమునకు బయలుదేఱవలసినది అని అన్నది మాంచాల. ఇంతలో తమ్ములువచ్చి కత్తులుత్రిప్పుచు భయంకరముగా బొబ్బలు పెట్టిరి.

బాలచంద్రుడు తమ్ములపైఁ గయలు

బాలచంద్రుడు ఆబొబ్బలువిని కత్తిదూసి బయటికివచ్చెను. తమ్ములన్నారూ అన్నా త్రుప్పుపట్టిన కత్తిదూముట యేమి గొప్ప? శత్రువులవిడిచి తమ్ములమీదికి దుముకుచున్న నీశౌర్యమును పొగడవచ్చును! శూరుడనని యెన్నో బిరుదులు నీకు రాజు ఇచ్చినాడు, అలరాజును శత్రువులు విషముపెట్టి చంపిన సంగతి, అలరాజభార్య అగ్ని ప్రవేశము చేసిన సంగతి తలచుకొన్న, నీమనస్సు దగ్ధముకాదా, మమ్మెనను యుద్ధమునకు పంపు, కులవైరముతీర్చి నీకు కీర్తి తెచ్చెదము అని అన్నారు. బాలచంద్రుడు సిగ్గుపడి తలనంచెను; తిరిగి మాంచాలవద్దకు పోయెను. గదివాకిటివద్దకు మాంచాల వచ్చినది. ఆమెచేతికి బాలుడు కత్తినిచ్చెను.

మాంచాల దీవనలు ఇచ్చుట

గరుత్మంతుని బలము మీకు కలుగును, భీముని సాహసము మీకు కలుగును, కృష్ణునికీర్తి మీకు కలుగును, శ్రీశైల మల్లి

కార్జునుడు మాచెర్ల చెన్న కేశవుడు, మిమ్ము కాపాడుదురు. కలియుగములో మీకు వీరపూజలు అమరును. ఈ ఆయుధము మీకు జయము ఇచ్చును, అని తనచేతనున్న ఖడ్గమును మాంచాల బాలచంద్రునికి ఇచ్చినది. “స్వామీ మీరు అనపోతును వెంటదీసికొనిపోవద్దు, అనపోతు బ్రహ్మాణుడు, అతడు యుద్ధములో చచ్చేనేని మీకు బ్రహ్మహత్యవచ్చును. పార్వతీశ్వరునంతటివాడు బ్రహ్మహత్యవలని పాపము పోగొట్టుకొనుటకు పలుపాట్లుపడెను, మనుష్యు లెంతటివారు? మాయచేసియైనను అనపోతును ఇంటికి పంపవలసినది” అని భర్తకు మాంచాల చెప్పినది. సరేనని బాలుడు తల్లివద్దకుపోయెను.

ఐతంబు బాలునికి దీక్షణిచ్చుట

తల్లిని అడిగి అన్నము పెట్టించుకొని తినెను; విలువగల వస్త్రముల కట్టుకొనెను; రత్నములు, మణులు అమర్చిన భూషణములు ధారెను. తల్లికి మ్రొక్కెను. కొడుకా నీకు ఇంద్రుని వైభవము కలుగును, వీరభద్రుని విజయకలుగును, గరుత్మంతునివేగము కలుగును, రామచంద్రునిరాజసముకలుగును, భీముని బలముకలుగును, ఇక యుద్ధమునకు పోవలసినది అని తల్లి దీవించెను.

బాలచంద్రుడు అనపోతును వెనుకకుపంపుట

“అనపోతు కాక తక్కినతమ్ములను ఒకచోటికిచేర్చి తాను పన్నిన ఉపాయమును చెప్పెను. వారును గ్రహించిరి. తరువాత అనపోతు, తక్కినతమ్ములు బాలచంద్రుడు, ఒకచోట కూడిరి. ముత్యాలహారము, ముద్దుటుంగరము మరచినచ్చితిని, అవి మీవదినెవద్ద ఉన్నవి, నేను తిరిగి పోయితినేని దుశ్మకున

మగును, కనుక మీలో ఎవరైనాపోయి తీసికొనిరావలసినది" అని బాలుడు తమ్ములనడిగెను. నేను అలసితిన్న నేను అలసి తినని అందఱును మాయమాటలాడిరి. అనపోతుకు ఈమాయ తెలియదు. అన్నా నేను పోయితెచ్చెదను నాకు గుర్తులు చెప్పవలసినది అని అనపోతు పలికెను. గుర్తులుచెప్పి బాలుడు అనపోతును పంపించెను.

తక్కిన తమ్ములతో బయలుదేరి చంద్రుడు త్రిపురాంత కముచేరెను; అక్కడ తాటాకుమీద ఘంటముతో కొన్ని సంగతులు వ్రాసి ఆ తాటాకును రావితెట్టు కొమ్మకు కట్టినాడు; మరల బయలుదేతెను; త్రోవలో ముటుకూరు, గరికెపాడు, మేల్లవాగు అను గ్రామములను దాటెను. ఆయా గ్రామములవారు ఊరిబయటికివచ్చి బాలచంద్రునికి తగిన మర్యాదలు చేసిరి. వారినందఱిని బాలుడు ఆదరించెను; వారికి పోకలు ఆకులు ఇచ్చి పొండని వెనుకకు పంపెను.

బాలచంద్రుడు నాయకురాలి కనుమలో విశ్రమించుట

ప్రయాణము చేసిచేసి బాలుడు తమ్ములతో నాయకురాలి కనుమకుచేరెను నాయకురాలు అడ్డగించినది. ఆడదానితో పోరుట ఏమి పోరుషమని ఆయుధముతో మఱియొకమార్గ మేర్పఱచుకొని చంద్రుడు కనుమ దాటెను. అక్కడ నల్లగొండ అని ఒక యెత్తైన బోడుగలదు. ఆబోటిమీదికి బాలచంద్రుడు

ఎక్కెను. గుఱముల సకిలింతలు, ఏనుగుల ఘోరములు, గారాములు పైని, హలముగా చినినాడు.

వారి బుజములమీద చేయివేసి ఆకారంపూడి యుద్ధరంగమును చూడండి అన్నాడు. పగతీర్చుటకు మనము పోవుచున్నాము, మన సైన్యమువచ్చినదనుక ఉండిపోవుదము కొంచెముసేపు విశ్రమింతము అని బాలచంద్రుడు తమ్ములకు చెప్పెను. అందఱును అక్కడ విశ్రమించిరి.

వెలమలదోర్నీడు రణరంగమును వివరించుట

బాలుని సైన్యమువచ్చి నలగొండక్రింద విడిసినది. బల్లర గండ్రుడు బాలచంద్రుడు నలగొండ పైనుండి మరల రణరంగమును చూచెను. తమ్ముడు వెలమ దోర్నీడు బాలునికి రణరంగము విషయమయి చెప్పెను.

“వెనుకటి రాజులు విక్రమస్ఫూర్తి
గట్టిన జెలరేగి కదనంబుసల్ప
వీరలరక్తంబు విసువక త్రాగి
మత్తిలిమల్లన మలయుచునున్న
నాగులేటల్లదే నాయనిసుతుడ

ఈ రంగమునకు జూలకల్లు, సన్నె గండ్ల తూరుపుహద్దులు. నలగొండసమీపభూమి దక్షిణపుహద్దు. పడమటిహద్దు వప్పి చెర్ల. చింతపల్లి, కొదమగుండ్ల ఉత్తరపుహద్దులు. నలగామ రాజు గుడారముచుట్టూ పారాడున్న సేనాపతులను చెప్పెదను. పడమటి దిక్కున పాజులబ్రహ్మ. తూరుపున సంకోజిగణపతి. దక్షిణమున నాయకురాలు. ఉత్తరమున అందెలరాముడు, నెమలిపురి, ముడిరెడ్డి ముగ్గుల వీరమల్ల పైవాడు.

వీటి ప

కందటిగిరి

౧౮

వీరులలో ఒక్కొక్కడు ఒక్క-లక్షదళమును చంపగలవాడు” అని దోర్నీడు వివరించెను. బాలచంద్రుడు నలగామరాజు సైన్యముమీద దూకవలెనని ఉత్సాహపడెనుగాని పెద్దలంతా ఉండగా నేనుబోయి కలతపుట్టించితే రాజేమనునో, తండ్రి యేమనునో వీరులేమందురో అని సంకోచించెను. “ఈ సంకోచమెందుకు? పోయి వీరులను వార్తలమగుదము. సంధిచేసి కొన్నాము, యుద్ధము లేదందురా పోయి రాజునుచూతము. రాజుఅనుజ్ఞ తీసికొని యుద్ధము ఆరంభింతము” అని బాలునికి తమ్ములు చెప్పిరి.

బాలచంద్రుడు కారెంపూడిచేరుట

దండును తమ్ములను వెంటబెట్టుకొని బాలచంద్రుడు రణరంగముచేరెను. మలిదేవరాజు కొల్వుతీర్చి కూర్చున్నాడు. బ్రహ్మనాయకుడు, వీరులు, రాజసన్నధిని ఉండిరి. రాజసభ క్రిక్కిరిసి ఉన్నది. అడావుడిచేయుచు, తొలగుడు తొలగుడు అని దండుపలుకుచుండగా బాలచంద్రుడు సింహపుపిల్లనలె కదలి రాజసభకు వచ్చుచున్నాడు. అదివరకు సంధికి వచ్చిన రాయబారుల మొగములు వెలవెలబోయినవి. ఇతడు వచ్చినాడు, ఇక సంధి ఆశలేదు, అని అనుకొనుచున్నారు.

బాలచంద్ర కన్నమదాసుల సంవాదము

చంద్రుడువచ్చి సభామంటపము వాకిట నిల్చుకొని నాకు దోవ ఇయ్యవలసినది రాజుదగ్గ
 పోయి ఈ మాటలు లక్ష్యపెట్టలేదు.
 మున, రణరంగమునయందు
 కన్న సుతుడు, పరవీర భయ

దుండు బాలచంద్రుడు, పదములుధట్టించి బాహువులెత్తి సాహసముహ్సంగ శౌర్యంబుమెఱయ, కుప్పించి దుమికెను గురు జయమొప్ప, వసుధేశుసన్నిధి వ్రాలెనతండు.” బాలచంద్రుడు రాజుకు దండప్రణామము చేసెను. దుమికి తనయెదుట నిల్లు చున్న బాలచంద్రునిచూచి, మొగమును మలిదేవరాజు వెనుకకు త్రిప్పెను. ఇంతలో కన్నమనీడు కత్తిదూసెను. బాలుడా మేము నీ కన్నులకు అగపడలేదా? ఏపాటి బంటనని మేమందఱము ఊండఁగా మామీదుగా దుమికి రాజుదగ్గరనిల్పితివి. తత్తణమే ఇక్కడనుండి పోతివా పో లేదా నీతల తెగవేసెదను అని కన్నమనీడు కత్తిజలిపించుచు భయంకరముగా పలికెను. బాలచంద్రుడు భయపడువాడా? కాదు. “సరిగా పంచుకొన్న రాజ్యము పోగొట్టుకొన్నారు, వాగులలో నీళ్లు వనములలో షండ్లు తిని అలసినారు; యుద్ధము మఱచినారు; త్రుప్పు పట్టిన నీకత్తి పగవానిమీదికి పోలేదు, నా కంఠముమీదవేసి తుప్పువదలించ దలచినావా మంచిది; నేను రాజును చూడ వచ్చినప్పుడు మీరెవ్వరును ఎడమీయలేదు; అదియేమి నీతి? మిమ్మును బ్రతిమాలలేక మీమీదుగా దుమికిపోయితిని నాయందు తప్పేమో ఈ తగవర్లను అడుగు” అని బాలచంద్రుడు పలికెను. “పసివాడా నీకీ పెద్దమాట లెందుకు? కొలువులో జరిగిన రాచకార్యాలు నీకు ఏమీ తెలియవు. మరల ఈ తీరుగా మాటలాడుదువా! నీతల దెగజే” అని కన్నమనీడు పలికెను. “నాతలమాతలలు తెగుటకు సిద్ధముగా ఉన్నాను. ద్రమువలె పొంగివచ్చుచున్న నెందుకు యుద్ధరంగమునకు

బంధువుడవట. కనుక నేనింత శాంతముతో మాటలాడు
చున్నాను. నీకును బ్రహ్మనాయనికిని ఎటువంటి బంధుత్వము
ఉన్నది చెప్పు" అని బాలుడు అనెను. నారాయణావతార
మైన బ్రహ్మనాయుడు మాతల్లికి వరమిచ్చినాడు, నేను పుట్టితిని,
బ్రహ్మనాయని పాదసేవకుడను, జ్యేష్ఠపుత్రుడను, భుజ
ముల మీద నా ముద్రలు చూడు, యుద్ధులను నేను సహిం
పను. బ్రహ్మనాయనికి నేను పెద్దకుమారుడనైతిని, నీవు తరు
వాత పుట్టితివి, నన్ను నీవు ధిక్కరించుచున్నావు అనెను కన్నమ
నీడు. సరే నీవు పెద్దకుమారుడనైతే నీతల దన్ని పుట్టిన వాడను
నేను; అన్నతొడలు గద్దెలుచేసి తమ్ముడు త్రొక్కిపోవచ్చును;
అందుకే నిన్ను దాటిపోయితిని; అంతేకాని నాకు గర్వములేదు
అని బాలచంద్రుడు పలికెను. కన్నమనీడు తలనంచెను;
కత్తిని క్రిందఁ బడవేసెను; బాలచంద్రుని కాఁగిలించుకొనెను.

బాలచంద్రుడు రాజును దూషించుట

కన్నమనీడు చూపిన ఆదరణమునకు బాలచంద్రుడు
సంతోషించెను. బాలచంద్రుడు మరల రాజునకు నమస్కా
రము చేసెను. కాని రాజు తలనంచి యేమిమాటాడలేదు.
బాలచంద్రుడు ఈవంతచర్యకు ఆశ్చర్యపడ్డాడు. "వీరులారా!
ఈరాజుచర్యచూచినారా? యుద్ధము మఱచినాఁడు. రాజ్యము
క్షత్తువులకు అర్పించినాడు. ఎండకన్నెలుఁగని యీరాజు
యిల్లోతిరిగి, నీడలనిలిచిననీళ్లుత్రాగి, పొలపుకూరలు భుజించి
పొదువల్ల పసరు కన్నులకెక్కి పలుకకున్నాడు" అని
కన్నమనీడు బాలుని మాటలకు కోపపడ్డెను.
నిందించవలె? తప్పులన్నీ మనమీదనే ఉన్నవి.

రాజ్యము పోయినది మనవల్ల. యుద్ధమువచ్చినది మనవల్ల” అని బాలుని కన్నమగద్దించెను. “నీవు పగవారికి భయపడ్డట్లు కనబడుచున్నావు, యుద్ధము వచ్చినదని తల్లడిల్లుచున్నావు, శత్రువులను దగ్ధముచేయఁగలవాఁడు ఈ బాలచంద్రుఁడు నన్ను చిన్నవాఁడని తలఁచవద్దు; అలరాజును శత్రువులు విషముపెట్టి చంపినపుడు, నాతండ్రి నన్ను కొమ్మరాజుకు అర్పించెను; వీఁడు నీ పగతీర్చునని కొమ్మరాజుకు చెప్పెను; తీరాయుద్ధమువచ్చినపుడు పంధవలె మాటలాడుట తగవుకాదు” అని బాలచంద్రుఁడు కన్నమతో అనెను. సభలో ఉండిన వీరులందఱికి బాలుఁడు ఉద్రేకము కలిగించెను. “ఓ కొమ్మరాజా నీవు బ్రతికియుండఁగానే నీ కుమారుని శత్రువులుచంపిరి; శౌర్యము నీయందు చచ్చినదా యేమి? ముక్కుదూలముమీఁద పొడిచినపుడు గుఱ్ఱమనలేని నీ కోపమెందుకు? గండుకన్నమ దాసా! ఆవాలనాయఁడా! సుంకరరాముఁడా! చెవులనాయకులారా! జంగిలినాయకులారా! వీరధర్మము మఱచి నిద్రించుచున్నారేమి? కాశగట్టినారు, కత్తిపట్టినారు పగయీదలేని పౌరుషమెందుకు? ఓబాదన్నా నీపాటవమేదీ? పెనుమాలవారు బిరుదులను భూమిలో పాతివేయవచ్చును. ఓ శూరులారా యుద్ధసూర్యోదయమైనది. నిద్రచాలించిలెండులెండు” అని రోషము పొంగునట్లుగా బాలుఁడు పలికెను. తండ్రి బాలచంద్రుని దగ్గఱకుపిలిచి శాంతపుమాటలు చెప్పెను. కాని ఆమె బాలుఁడు వినలేదు. ఓ బ్రహ్మనాయఁడా నాకు మాటలు చెప్పకు, శత్రువుతల తెగఁగొట్టుదు లేదు అని బాలుఁడాడెను.

కొమ్మరాజు బానిసకోపము పెల్లార్చుట

బాలచంద్రుని రెట్టపట్టుకొని కొమ్మరాజు తనవద్ద కూర్చుండి బెట్టికొనెను. “నాకుమారుని అలరాజును చంపిన పగగదా నీవు తీర్తుననుచున్నావు. విషముచే చచ్చినవాడే బాలచంద్రుడను కొందును. బ్రతికియున్న నీవే అలరాజు అనుకొందును. శత్రువులు సంధికి వచ్చినారు. అలరాజును వారు చంపినందుకు మనము నరసింహభూపతిని చంపనలెనని ప్రతిజ్ఞపట్టితిమి. మన రాజ్యము మనకు ఇత్తుమన్నారు. నరసింహభూపతిని మనకు ఒప్పగింతుమన్నారు. చంపినా, ఖరీదించినా ఆభారము మనదేను. ఇంతకంటెను మనకు కావలసినదేమిటి? కనుక నీవు కోపమును విడువుమోయి నాయనా!” అని కొమ్మరాజు బాలుని శాంతపఱచెను. బాలచంద్రుడు కోపమును అణచుకొనెను. నలగామరాజు చెప్పిపంపిన సంధిషరతులు ప్రహ్లాదనాయకుడు మొదలగువారు ఒప్పుకొన్నారు. నరసింహభూపతిని చంపకుండా క్షమించుటకు అంగీకరించినారు. ఇరుపక్షములవారికిని సంధి సమృద్ధమైనది. బాలచంద్రుడు అనపోతును వెనుకకు పంపెను గదా. అనపోతు ఏమైనాడో చూతము.

అనపోతు

అనపోతు మేడపికిపోయి మాంచాలను ముత్యాలహారము, ముద్దుటుంగరము ఇయ్యవలసినదని అడిగెను; బాలుడు నీవగుదులుచెప్పెను. ఆమెనవ్వినది. “ఇన్ని శాస్త్రములు ఈ రహస్యము ఎఱుంగకపోయితివి, మీవారందఱూ నీ పోవునప్పుడు మూడునెలలు గడువుపెట్టి మీ బాలచంద్రుని మంత్రినిచేసిపోయిరి. ఆమూడు

నెలలు దాటిపోయినవి. అందువలన మీ అన్న బయలుదేరి పోయినాడు. పోవుచు నిన్ను మంత్రిని చేసిపోయెను. యుద్ధమునకు రాకుండా ఉండుమని నీకు చెప్పితే ఉండవని ఈ ఉపాయముపన్ని నిన్ను వెనుకకు పంపినాడు. నీవు యుద్ధమునకు పోగూడదు. మేడపికాపాడుచు ఉండవలయును" అని మాంచాల చెప్పినది.

బాబుడు రావిచెట్టుకు కట్టితాటాకు అనపోతు చగువుట.

అనపోతు ఉగ్రుడై యుద్ధభూమికి బయలుదేరినెను. త్రిపురాంతకమునకు చేరెను. బాలచంద్రుడేమయినా చెప్పినాడా అని అచ్చటివారినడిగెను. తాటాకుమీద ఏమో వ్రాసికట్టి పోయినాడని రావిచెట్టును చూపిరి. అది అనపోతు చదివినాడు. ఈవిధమున ఉన్నది.

“శ్రీగిరీశుని యాన! చెన్నుని యాన!
మలిదేవరాజాన మాతండ్రి యాన;
అఱ్ఱదాఱ్ఱురు వీరులందఱి యాన
త్రోసివచ్చితివేని ద్రోహమంటెడిని
బాలుని మిత్రుల ప్రాణంబులకును
తప్పినల్లాగౌను దరలితివేని
సానలు మీఱుట యదినీతిగాదు
తనసంగడిలతోఁ దరలె బాలుండు
సాహసమున నీవు సాగిరావద్దు”

అను కఠినమైనఆనలు చదివి అనపోతు క్రుంగిపోయె.

బ్రాహ్మణుడను అన్ని శాస్త్రములు చదివితినీ;
అన్నగా భావించితినీ; కులమున కొదువని నేను

వీరుడను గనుక బాలునిచేరితిని; చివరకు బాలునిభార్యనద్ద
అనమానము పొందితిని; బాకులయుద్ధములో నానేర్పుచూప
వలెనని ఎంతో కుతూహలపడితిని. బ్రాహ్మణుడు యుద్ధము
చేయలేడని నన్ను బాలుడు వెనుకకు పంపినాడు; ద్రోణుడు,
కృపుడు; అశ్వత్థామ, బ్రాహ్మణులన్న సంగతి బాలచంద్రుడు
మఱచెను. పరశురాముడు బ్రాహ్మణుడని బాలచంద్రుడు
ఎఱుగడా!" అని రోషపడెను.

వీరవిక్రమయుద్ధవిభవంబు గనఁగ
భాగ్యంబులేదాయె బాపిని నేను

...

...

...

జన్మమెత్తితిఁగాని నఫలంబుగాదు
సఫలంబుగాని యీ జన్మంబుదేల
తనవారి రక్షింపఁ దరివచ్చినపుడు
వినియోగపడనట్టి వీరరక్తంబు
రక్తమే? కలుష నిరంబగుఁగాక
యుష్పొంగు చున్నది యుజ్జ్వలశక్తి
యణఁగదు నేనెంత యణఁచిననైన
దహియించుచున్నది దావాగ్నిరీతిఁ
బ్రాణంబులిక నేనుబట్టఁగఁజాలఁ
దివిరివ్యర్థంబైన దేహంబువిడుతు
స్వర్గలోకమునందు బాలునిరాక
కెదురుచూచుచునుందు నెంతయువేడ్కఁ

బుణ్యనివాసంబు పొందియుండెదను

అని అనపోతు చింతచేయుచుండఁగా ఆమార్గమున మాడచి
పోవుచుండెను. వీరమేడపిలో రాణివాసము కాచుచుండినస్త్రీ

యీమె. ఇప్పు డీమె వీరులఁగలియకా రెంఘాడికి పోవుచున్నది. ఆమెను అనపోతు పిలిచినాఁడు. నమస్కరించి నాఁడు; బ్రాహ్మణుఁడు మాకు నమస్కరింపరాదు, నీ కోరికయేమి చెప్పుమన్నది. “నేనుస్వర్గలోకమునకు పోవుచున్నాను; అన్నా నిన్ను అక్కడ కలిసికొందును; నీకు నా ఆత్మహత్యనలని పాపము అంటదు.” “ఈ మాటలు నామాటలుగా బాలునికి చెప్పుము” అని అన్నాఁడు; నా జండెము, నా కాలిబిరుదు తీసికొనిపోయి బాలచంద్రునికి ఇయ్యవలసినదన్నాఁడు; గొడుగువారిని, అడపమువారిని, దగ్గటకు రమ్మన్నాఁడు; చెప్పవలసిన మాటలు చెప్పినాఁడు; “నెత్తురు చూచి భయపడెదరు. పాపమని నన్ను ఆఁగఁబట్టవద్దు. మీరు దూరముగా పోవలసినది” అని చెప్పినాఁడు; తలగోసికొని ధరమీఁద వ్రాలెను. ధరమీఁదపడ్డ ఆ తల నవ్వినదట. “ఎటు వంటి భావంబూ యీశ్వరుఁడెఱుఁగు.”

గొడుగువాడును అడపమువారునుపోయి ఈవృత్తాంతము అనపోతుతలిదండ్రులకుచెప్పిరి. తండ్రి ఒడ్డిమల్లపురాజు. తల్లి పేరమ్మ. ఇద్దఱును వచ్చిరి. బంధువులు వచ్చిరి. విలపించిరి.

సహగమనము

భర్తతో స్వర్గలోకమునకు పోవుటకు అనపోతుభార్య నిశ్చయించుకొనెను. చందనపు మ్రాకులతో కాష్ఠము పేర్చిరి. భార్యభర్తల కిద్దఱికిని దహన సంస్కారము చేసిరి.

మాడచి కా రెంఘాడిలో బాలచంద్రునికి జండెము, బిరుదు ఇచ్చుట.

కారెంఘాడికి మాడచిపోయినది. అందరును విందులు భుజించుచుండిరి. మేడపినుండి తెచ్చిన ప్రియనస్తువులన్ని బాలచంద్రునికిచ్చి, అన్నిటికంటెను ప్రియములైనవి ఇవిగో నని,

నెత్తుట తడిసిన జందెమును బిరుదును మాడచీ సమర్పించెను. దానిని చూచితోడనే బాలచంద్రుడు బొబ్బరించెను. సంధి చేసికొన్నను, ఇరుపక్షములవారిని హతముచేసెదనని నరసింహ భూపతితలను నరకిరీరెదనని బాలచంద్రుడు భయంకరముగా పలికెను. అన్నముతోకూడా విస్తర్లను వీరులు గంగధారలు నైచిరి. సంధికి వచ్చినవారిఆశలు అడుగంటినవి. వారు తిరిగి నలగామరాజువద్దకు పోయి జరిగినదంతా వినిపించిరి. యుద్ధము తప్పదనిరి. బాలచంద్రునియందు రణలక్ష్మి ఆవేశించినది. ఎవరు చెప్పిననూ వినఁడు. యుద్ధము మానవలసినదని వీరు లందఱును బ్రతిమాలుకొనిరి. కాని అతని ఆవేశముతగ్గలేదు. తమ్ములనందరిని దగ్గరకు పిలిచెను. వీరులనుచూచి “నేను చిన్నవాఁడనని అనుకొనవద్దు. ప్రహ్లాదుఁడు చిన్నవాఁడు కాఁడా? సిరియాళుఁడు చిన్నవాఁడుకాఁడా? అంగదుఁడు చిన్నవాఁడుకాఁడా? కుశుఁడు చిన్నవాఁడుకాఁడా? అభిమన్యుఁడు చిన్నవాఁడుకాఁడా? వీరందఱును వీరావతారముల”ని తెలిసికొనండి. ఈనాటికిపల్నాటిసీమలో బాలచంద్రుడుగా అవతరించితిని. నన్ను బాలుఁడని తలఁచవద్దు.

పేరెబాలుఁడుగాని బిరుదుమగండఁ

బగవారిగొట్టని బ్రతుకదియేల?

తలిదండ్రులనుఁబ్రోవఁ దనయుఁడెక్కర్త

మానాభిమానముల్ మగటిమిమించఁ

బ్రబలింపఁ గలవారు బాలురె సుమ్ము

బాలురె పెద్దలు బల్లినుల్ వారె

బాలురకేవృద్ధి పరికించిచూడఁ

బెద్దలుమతిచెడి పిటికిపాటుదురు

పాంచభౌతికదేహ పటిమక్షీణించు
 మనసుచలించును మాటిమాటికిని
 ధైర్యంబుతగ్గు నుత్సాహంబులుడుగు
 నయసుమీతీచవేళ వచ్చునాబలిమి
 కీర్తికెనను నపక్వీకృతినెన

బాలురపైనుండు భారమంతయును
 మైలమకాముని మడియంగఁజేసి
 నాయకురాలిని నయహీనఁజేసి
 పరదళంబులఁజంపి పంతంబునీర్తుఁ
 బడుదునురణభూమిఁ బవరంబుచేసి
 చూచియాస్వర్గంబు చూటలుగొందు

అని బాలుఁడు పలికెను. బ్రహ్మనాయఁడు యుద్ధరంగమును
 వర్ణించిబాలుని భయపెట్టెను; అర్జునుఁడంతటివాఁడు కర్ణునిరాకడ
 చూచి రథమును మరల్పుమన్నాఁడు, పసివాఁడవు, పంతములు
 వద్దన్నాఁడు. కాని బాలుఁడు జంకలేదు. “కొండలు బ్రద్దలు
 చేసెడు పిడుగు చిన్నది. నోరంతామండించు మిరియముచిన్నది.
 శత్రువులు అనే అడవిని కాల్చి వేయఁగల నేను చిన్నవాఁడను.
 చిన్నవాఁడనని నన్ను నిరుత్సాహపఱచవద్దు” అని బాలుఁ
 డన్నాడు. బాలుఁడు యుద్ధమునకుఁబోవుటకు బ్రహ్మనాయఁడు
 ఒప్పుకొనెను.

నాయనా ! నా పేరు చెడఁగొట్టవద్దు, శౌర్యమును
 మొక్కపోనియ్యవద్దు, యుద్ధముచేసి మనపేరు నిలనబెట్టు
 మోయి, అని బాలచంద్రుని బ్రహ్మనాయఁడు ఉత్సాహపఱచెను.

యుద్ధరంగము

“శౌర్యంబునకుఁబాదు స్వర్గంపుఁద్రోవ
యిహపరసౌఖ్యాల కిదిపట్టుగొమ్మ
యిదిముక్తిసోపాన మిదిమూలధనము
(ఆగర్భశూరుల కాటప్రదేశ)
మిదిదేవవితతుల నెన్న నొమేలు
హెచ్చైనవీరుల కిదిపుట్టినిల్లు
(ధర్మసంరక్షణార్థంబయిబుధులు
కదలకరక్తంబు కా ర్చెడుచోటు)
పటుక్రీర్తి నొందించు బ్రహ్మాండమందు
నిదిసమరావని యిదిపుణ్య భూమి
శ్రీకంఠ శిరసంటి చెప్పెదనీకు”

అని బాలునికి తండ్రి బోధించెను. ఇక యుద్ధమునకు పోవలసి నది అని కర్పూరతాంబూలమును శంఖతీర్థమును ఇచ్చి కుమారుని నాయఁడు దీవించెను. దండప్రణామముచేసి బాలుఁడు యుద్ధమునకుఁ బయలు దేరుచున్నాఁడు. రణభేరులు మ్రోగినవి.

నలగామరాజు తమ్ముఁడు నరసింహభూపతి యేనుఁగుపై నెక్కి యుద్ధరంగమునకు వచ్చెను. బల్లెములవారు, చొక్కచువ్వలవారు, సూర్యులవారు వెంటవచ్చిరి. ఏనుఁగులు, గుఱ్ఱములు వచ్చినవి. శూలములుపట్టినవీరులు వచ్చిరి. ధ్వజములు, పడిగెలు, బిరుదుగొడుగులు, పెద్దటెక్కెములు కదలివచ్చినవి. బాలచంద్రుఁడు నరసింహభూపతి పైన్యమును చాపకట్టుగా కూర్చెను. మిగిలిన పైన్యము కలఁతనొందెను.

“చచ్చినగజముల చాటునఁదాగి
 పందతనంబునఁ బడియుండువారు
 పెండ్లాలఁదలఁచుక బిట్టేడ్చువారు
 చలీకములమీఁద వసియించువారు
 గడ్డిలోఁజొరఁబడి కదలనివారు
 వ్రేళ్లుచీకెడువారు వెన్నిచ్చువారు
 (వెండుకల్ విప్పుక విదిలించువారు
 నీవారమనిపల్కి నిల్చుండువారు
 నాయుధాల్ పడవైచి యలికెడువారు
 పడలేకచతికిలఁ బడియుండువారు)
 బనరంబులోఁగూలి ప్రాణజాలంబు
 విడిచియుఖడ్గముల్ విడువనివారు”

నలగామరాజు సైన్యములో కొంత యీతీరుగా ఉండెను. కొం
 దరు పారిపోవుచుండిరి. పారిపోవుచున్న సైన్యమునకు, నరసింహ
 భూపతి యీక్రిందివిధమున ధైర్యవాక్యములు చెప్పెను.

“విటిగిపోవుటయిట్లు వీరధర్మంబె
 బాలురఁగనుఁగొని పరువిడనేల
 మిమ్ముఁగాచినవారి మేలెత్త్యజింపఁ
 బలిమి మీనరములఁ బొరురక్తంబు
 రాజున్న వర్ధితరక్తంబుగాదె
 ధూర్తులైవృపులకు ద్రోహంబొనర్చి
 నమ్మినరాజును నట్టేటముంచి
 పోవుటయేనీతి? పుణ్యాత్ములార

తనువులస్థిరములు ధనములుకల్గ
 కీర్తియొక్కటి భువి ఖలముగాకుండు
 ధైర్యహీనత వీరధర్మంబుమాని
 భంగురంబై మలభాండమైనట్టి
 దేహంబుకొఱకు సతీకర్తిపోనాడి
 విఱిగిపోయెడునట్టి వెఱ్ఱులుగలరె
 క్షితిలోనశ్రీవీరసింహంబులకును
 సమరరంగంబులే సంచారవనులు
 చచ్చినబ్రతికిన సౌఖ్యమచ్చటనె
 బుద్ధులుచెడిపాటిపోవుదురేని
 భుక్తిముక్తులురెండుపోవును దొలగి
 ననుబాసిపోవుట న్యాయంబుగాదు
 తప్పునామరణంబు తలచెడిపాఱ
 మృత్యుదేవతవచ్చి మేనులనిల్చె
 బంటు పంతంబులే పాటిపోవుటలు
 పరికింపఁబెండ్లికి నచ్చుటలేదు
 సమరకార్యమునకై చనుదెంచినాము
 వచ్చినకార్యంబు వఱదలోఁగలిపి
 బంధులు మిత్రులు పగవారునవ్వఁ
 బోవుటహీనత పుట్టదన్నంబు
 పోవద్దు రాజాన పోయితిరేని”

పారిపోవుచున్న నలగామరాజు సైన్యము నరసింహభూపతి
 మాటలు విని తిరిగి యుద్ధరంగమున విజృంభించినది. బాలచం
 ద్రుడు ఈ సైన్యమునుగూడా నరికెను. తెల్లయేనుఁగుపైన

ఎక్కి ఒకఁడు నిర్భయముగా బాలునిమీదికిపోయెను. బాలుడు
 ఏనుఁగుతలను నరకెను; కొండవలె ఏనుఁగు భూమిపైపడెను.
 ఏనుఁగుపైనున్న వానిని నరసింహభూపతి అనుకొని, బాలుఁడు,
 తలతెగకోసెను; కోసి, ఆతలను తండ్రిదగ్గఱకు తీసికొనిపోయెను.
 ఇది నరసింహభూపతితలకాదు, వెంకుతల అని నాయకులూ,
 బ్రహ్మనాయఁడూ అనిరి. బాలునికి రోషముహెచ్చినది. వీరు
 లకు మ్రొక్కి యుద్ధరంగమునకు నచ్చెను. ఇరుపక్షములవారును
 ఘోరయుద్ధముచేసిరి. ఇరుపక్షముల సైన్యమూ చాలానశించి
 నది. నరసింహభూపతి ఎక్కడ ఎక్కడనని బాలచంద్రుఁడు
 వెతకసాగెను. నలగామరాజునకు సహాయులుగావచ్చిన రాజులు
 బాలునిపైఁగవసిరి. బాలుఁడు కేరళవిభుని పొడిచెను; కర్ణాట
 రాజును చంపెను; బర్బరేశ్వరుని బాహులనఱికిెను; మాళవ
 మహీపాలుని తలత్రుంచెను, ఏనుఁగుమీదఉన్న నరసింహ
 భూపతిపైకి బాలచంద్రుఁడు తారసిల్లెను. బాలచంద్రుఁడూ,
 నరసింహభూపతీ, అర్జునుఁడు కర్ణుఁడు పోరాడినట్లు పోరాడిరి.
 చినఱకు బాలచంద్రుఁడు నరసింహభూపతి కొమ్మున సామంత
 రాగోలతో పొడిచెను. నరసింహభూపతి.మాచెర్ల చెన్నుని
 మదిలోనఁ దలఁచెను, అనుగురాజును ఆత్మలోనెంచెను, శీలమ
 నాయుని చింతించి పొగడెను, బ్రహ్మరంధ్రమున ప్రాణములు
 విడిచెను. చచ్చిన నరసింహభూపతినిచూచి బాలచంద్రుఁడు
 దుఃఖిపడ్డాఁడు. చుట్టూతిరిగి,

“అనుగుభూవరపుత్ర యంగజగాత్ర

యర్వీశతనయ యయోధ్యనివాస

మానదుర్యోధన మైలమ్మనుతుఁడ

యోతండ్రి నరసింహ యోరాజవిభుఁడ

అపరాధిఁగాను నేనపకారిఁగాను
 బాపమించుకలేదు పట్టపురాజు
 మిమ్ముఁగట్టఁగఁద్రాల్లు మీరెతెచ్చితిని
 మీపాలిమృత్యువు మెలఁతనాగమ్మ
 యలరాజుఁ జంపిన నాపగదీర్పఁ
 బట్టి చంపితిఁగాని పాపంబెఱుంగ

అని బాలుఁడు కన్నీరు కార్చెను.

నరసింహునితలకోసి ఒకచేత పట్టుకొనెను; ఒకచేత పేగులు
 ఎత్తుకొనెను; సామంతరాగోల చంకనబెట్టెను; తండ్రివద్దకు
 బయలుదేరెను. బ్రహ్మనాయఁడు చూచి, ఎదురుగాపోయి
 వినయముతో తలనుతీసికొనెను. బంగారుపీటమీద బంగారు
 పచ్చడముకప్పి గంధము, కస్తూరి చల్లిరి. దానిపై తలనుపెట్టిరి.
 బ్రహ్మనాయఁడు, వీరులు, అందరూ తలకు మ్రొక్కిరి. బ్రహ్మ
 నాయఁడు తలనుజూచి దుఃఖించెను. బ్రహ్మనాయనిఅన్న బాద
 రాజు, నరసింహభూపతి తలను పట్టుకొని కన్నీరు గడ్డాన జార
 వీడ్చెను. కొమ్మరాజు విలపించెను. సుంకరులు వగచిరి. గండు
 వారు దుఃఖించిరి. కమ్మవారు చింతపడిరి. “నిన్ను రాజు పిలవ
 లేదు. వచ్చినవాడవు వచ్చినట్లుండక, సైన్యమంతా చూఱ
 గొంటివి, నరసింహభూపతిని చంపితివి” అని బ్రహ్మనాయఁడు
 కుమారుని దూషించెను. బాలచంద్రునికి ఎక్కడలేని కోపము
 వచ్చినది. “కొమ్మరాజు కొడుకును అలరాజును శత్రువులు చంపి
 నప్పుడు ఇదుగోసీపగతీర్చును అని నన్ను కొమ్మరాజుకు ఒప్ప
 గించితివి. అందుకై నేను యుద్ధముచేసితిని” అని బాలుఁడు
 పలికెను. బ్రహ్మనాయఁడుచేసిన చెడ్డపనులను, బాలుఁడు వరు
 సగా వివరించెను. బ్రహ్మనాయనికి ఆమాటలు ములుకులైనవి.

“కొడుకా! నేను పగలుకు వెన్నిచ్చివచ్చెడు వీరుడనుగాను. నీవు వెన్నిచ్చివచ్చితివి” అని బ్రహ్మనాయుడు బాలచంద్రునితో అనెను. ఈమాటలు బాలచంద్రునికి బాణములైరివి. పట్టరాని కోపముతో యుద్ధరంగమునకు బాలుడు పోయెను. కామాక్షినితలచి కమ్మరకాచన్న ప్రాణములువదలెను. పాతాళ గంగను ప్రార్థించి, చాకలచందన్న యుద్ధరంగమునకూలెను. మాచెర్ల చెన్నుని మదిలోన తలచి వెలమదోర్నీడు కలని కొరిగెను బాలచంద్రుని తక్కిన తమ్ములు కలనికి ఒరిగిరి. బాలుడు రోషముపట్టలేక చేత వ్రేలాడు ప్రేవులు *గంగధారలో కలిపి కలనికివచ్చెను; తమ్ములనుచూచి కన్నీరువిడిచెను; శత్రుసైన్యమును చేతనైవంతమట్టుకు తుత్తునియలుచేసెను; చివరకు అలుగులమీద బాలచంద్రుడు వ్రాలెను. శత్రువులు అతనిని గుచ్చిపట్టి యెత్తిరి. పల్నాటి బాలచంద్రుడు తమ్ములదగ్గరకు పోయెను; వీరస్వర్గముచేరెను. ప్రాద్దుగుంకినది. చీకట్లు క్రమ్మినవి. యుద్ధరంగము భయంకరముగా ఉన్నది.

అని శ్రీమదక్కిరాజు లక్ష్మీనారాయణపుత్ర.....ఉమాకాన్త విద్యాశేఖర ప్రణీతమైన పల్నాటివీరుల కథలలో బాలచంద్రయుద్ధము సమాప్తము.

కొమ్మరాజు యుద్ధము

బాలచంద్రుడు తమ్ములు కలనిలో ఒరిగిరి. పెద్దన్న అను నామాంతరముగల బాదరాజు బాలచంద్రాదుల మరణ

* నాచలేటిలో కొంతభాగమునకు కారంపూడియందు గంగధార అని పేరు.

వార్త విన్నాడు. ఆవేశము అధికమయినది. శత్రురాజు దళమును సంహరింప బయలుదేరెను. బాదరాజు గుఱ్ఱముపేరు కారుబొల్లడు. కాగుబొల్లని నెక్కి కలనికిపోయెను. శత్రుసైన్యమును కొంత నాశముచేసి పెద్దన్న రణరంగమున ప్రాణములు విడిచెను. కొమ్మరాజు మలిదేవరాజునకు మఱిది. అలరాజు నాయకురాలి మాయచే హతుడైన నాటినుండి కొమ్మరాజు శౌర్యాగ్ని రాజుచుండెను. బాదరాజు మరణవార్త వినవచ్చినది. రాజుకు చెప్పలేదు. బ్రహ్మాన్నకు చెప్పలేదు. ఒక్క శత్రుసంహారముమాత్రమే అతని కన్నులయెదుట ఉండెను. ఖిష్టమును చేతబట్టి కలనికి వెడలెను.

ఈ సమయమున బ్రహ్మాన్న నవ్వెను. సుంకరకన్నమ ఆ నవ్వును అర్థముచేసికొనలేక ఎందుకు నవ్వితిరని అడిగెను. మతేమీ కారణములేదు; కొమ్మరాజు యుద్ధమునకు పోవుచున్నాడు; ఇదుగో యిప్పుడే మరలి రాగలడు; అందుకే నవ్వితిరని బ్రహ్మాన్న చెప్పెను.

కొమ్మరాజు శత్రుసైన్యమునకు చెలియలికట్టయై నిలుచున్నాడు. కాని ఒక్క నిమిషములో అతని కన్నులు మసకలు గ్రమ్మిపోయెను. అంధకారము వ్యాపించినట్లున్నది. పరదళములు కానరావు. ఓహూ! తప్పివచ్చినది అని వెంటనే బ్రహ్మాన్న వద్దకుపోయి జరిగిన వృత్తాంతము విన్నవించెను. కన్నమనీడు అద్భుతపడుచుండెను. బ్రహ్మనాయకుడు శంఖ తీర్థమిచ్చి కన్నుల తుడిచెను. కొమ్మరాజునకు కన్నులు తేటపడెను కౌస్తుభము. శంఖచక్రములు, చతుర్భుజములు బ్రహ్మనయందు విలసిల్లుచుండెను. కొమ్మరాజు బ్రహ్మాన్న పాదములపైబడి, స్వామీ! పుణ్యపురుషా! శ్రీహరీ! వెర్రినై నీ

సెలవుతీసికొనక యుద్ధమునకు పోయితిని; సెలవిచ్చి నన్ను కలనికి పంపుడీ! నా హృదయమున శౌర్యాగ్ని ప్రజ్వరిల్లు చున్నది; ఎంత అణచుకొన్నను ఆగదు; సెలవుకోసము వేచియున్నాను అని కొమ్మరాజు పలికెను. “కొమ్మరాజా! మలి దేవరాజు కలనికిపోవుచు మీకు పట్టముకట్టించెను. నేనే మీకు పట్టముకట్టితిని. రాజు తరువాత రాజంతటివారు మీరు. ఉభయులకు నేను మంత్రిని. మీరు నాకు సెలవీయ వలెనుగాని నేను మీకు సెలవీయ నర్హుడనుగాను” అని బ్రహ్మ నాయుడు వినయముతో చెప్పెను. బ్రహ్మాన్నా! అలరాజు పగ తీర్చుకొనుటకు నీవెందటికో సెలవిచ్చితివి; మన్నీలు, వీరులు మడిసిరి; బాలచంద్రుడు కలనికొరిగెను. బాదరాజు ఆజిలో హతుడాయెను. నా వంతువచ్చినది, నేనిక ఆగజాలను; నా ధర్మము నాకు రణరంగమును చేయెత్తి చూపుచున్నది, సెలవిచ్చి పంపవలసినది స్వామీ అని కొమ్మరాజు పలికెను. స్వామీ! నీవే మంత్రివి, నీవే రాజవు, నీవే దేవదేవుడవు ద్వాపరమున కృష్ణుడవై గుత్తికొండప్రాంతముల ఆవులమేపుచు బిలము చొచ్చితివి; హరుడు, ప్రమథులు అచ్చట ఉండిరి, కృష్ణా! కలియుగమున కొంత కార్యముగలదు, ఈ ప్రమథులందఱు వీరులై జన్మింతురు, వారిని నీకు ఇల్లడచేయుచున్నానని హరుడు చెప్పెను; ప్రమథులే ఈ అరవైయారుగురు వీరులైపుట్టిరి. హరుడు మలిదేవరాజాయెను; వీరులను నీకప్పగించి మలిదేవ రాజు యుద్ధమునకు పోయియున్నాడు; నీవు పరమాత్ముడవు. కృష్ణావతారమున ఆచరించిన జారత్వదోషమును పోగొట్టుకొనుటకు, కలియుగమున బ్రహ్మనాయుడవైతివి, “పరనారీ సహూ దర” అని ప్రసిద్ధుడవైతివి, ఏకపత్నీవ్రతస్థుడవైతివి, పరశురా

ముని అంశము. నీయందుండుటవలన రామరాఘవ అని పేరు పొందితివి. ఆరణగండ్ల యుద్ధమున నిన్ను మెచ్చి దేవతలు “పిన్నన్న” అని వరుసచేసి పిలిచినందున పిన్నన్న అని లోకముల ప్రఖ్యాతిపడసితివి” అని కొమ్మరాజు బ్రహ్మనాయని మహిమను కొనియాడెను.

బ్రహ్మన్నకు అనుగ్రహము కలిగెను. కొమ్మరాజునకు ముద్రలు వేసినాడు, తిరుమణి, తిరుచూర్ణము, కొమ్మరాజునకు అలంకరించెను, తిరుమంత్రము ఉపదేశించెను. కొమ్మరాజా! ఇక కలనికిపో, నీ పాలిదళములను నీవు ఖండించి కలని కొరుగుము;

“యుగములు జగములు నున్నంతవరకు

పల్నాటివీరుల పావనచరిత

వెలయుచుండునుగాక పృథ్వీశచంద్ర!”

కొమ్మరాజా! వినవలసినది. మీ కులదేవతను వజ్రాంగిని హంకాళదేవి ఇచ్చట దించిపోవలసినది అని బ్రహ్మన్న పలికెను. సర్వేశ్వరుడా నీకేది సమృతమో అదేమాకు సమృతమని కొమ్మరాజు తన తోడునీడయైన హంకాళదేవిని భూమికిదింపి “దేవీ! నేను కలని కొరగఁబోవుచున్నాను, ఇక బ్రహ్మనాయఁడెట్లు నడపిన అట్లు నడవవలసినది” అని దేవిని బ్రహ్మనాయని కప్పగించెను.

హంకాళదేవి నిష్ఠురాలాశములు

“శీలమురఘురామ చెప్పెద వినుము

మావారు కల్యాణమందుననుండి

ఘనరాజ్య సంపదల్ కడకుఁ బోదోలి

పాలుపొంద నీవిష్ణు ప్రోలికందఅము

లోనయివస్తామి లోకంబులెఱుంగ
 నీవు పెట్టిన చిక్కు నీవెఱుంగుదువు
 అందఱుమాయచే హతముచేసియును
 పరగనీవిటువంటి పని యూహచేసి
 నన్నెడబాపుట న్యాయమా నీకు
 ఏమని వినిపింతు నేమందు నేను
 ఏమని శోకింతు ఏమని వగతు
 రాజులయ్యలతోడ రణభూమియందు
 కాంక్షించి నేనును కలనికొరుగంగ
 ప్రాప్తిలేదాయెను బ్రహ్మనాయుండ
 నినునమ్మినందుకు నీవు మామీద
 దయవుంచవైతివి దానవారాతి
 భుక్తిముక్తులకు భువనేశనీవు
 కర్తవన్నిటికిని గానఁజెప్పితిని”

Handwritten signature/initials

అని బ్రహ్మనాయని యెదుట హంకాళదేవి పలికెను. అయ్య
 లందఱు ఆందోళపడిరి. దేవీ! నీవు చింతింపవలదు, నీకు భుక్తి
 ముక్తులు కల్పింతును. రణరంగమును కాచుచున్న శక్తులలో
 నీకు ముందుగా భుక్తిపెట్టింతును, నిన్ను భువనముగా చూతును,
 మామూర్తి యెన్నాళ్లు మహిమీదనుండునో, అన్నాళ్లు నీవు
 మాలో పూజ్యవుగా ఉందువు, నిన్ను, పోతురాజును, గురిజాల
 గంగను ఒక్క పీఠమున ఉంచి మమ్ముగొలిచే మనుజులచేత
 మిమ్మును కొలిపింతును అని బ్రహ్మనాయఁడు హంకాళదేవిని
 ఓదార్చెను. దేవి సంతోషించి బ్రహ్మనాయని అనువర్తించుచు
 కారెంపూడి యుద్ధరంగమున ఉండెను.

యుద్ధరంగము

ధారలు, బూరలు, తమ్మటాలధ్వనులు చెలరేగుచుండఁగా కొమ్మరాజు రణభూమికిపోయి నిల్చుండెను. అతని ఆకారమును చూచి కాముని దళములు కలతచెందినవి, నాయకురాలి వద్దకు పరుగెత్తి ఓ నాగసానమ్మా కాలుఁడో, కాలభైరవుఁడో, వీరభద్రుఁడో, మనమీదికి వచ్చియున్నాఁడని చెప్పిరి. ఆమె వారి పిఱికితనమును నిందించి, వారికి చలము పుట్టించుచుండెను. కొమ్మరాజు భట్టునుపిలిచి నలగామునివద్దకు రాయబారము పంపెను. రాఘవభట్టు నలగామునివద్దకుపోయి

రాయబారము

“మానదుర్యోధన మైలమ్మ సుతుఁడ!
కరికాళచోళభూ కాంత చంద్రునకు
ముద్దులమనుమఁడై మొనసినవాఁడ!
వీరసోమసుతుండు విమత సంహారుఁడు
కొమ్మభూపాలుఁడు కులశేఖరుండు
నెఱివచ్చి రణభూమి నిల్చియున్నాఁడు
ఆయనపుత్రుని అలరాజునపుడు
మంత్రతంత్రముల మడియించినావు”

నలగామరాజా! అలరాజుపగ్గకై అయ్యలందఱును అలరాజుతో హతమాదుమని శపథముచేసియున్నారు. అధర్తమును సంహరించి, అటుపిమ్మట కలనికొరుగుదమని వీరులు సన్నద్ధులై యున్నారు. కలనికి విచ్చేయవలసినదని చెప్పిపంపినాఁడు కొమ్మరాజు అని రాఘవభట్టు నలగామునికి విన్నవించెను. నలగాముఁడు భట్టుకు వస్త్రములిచ్చిపంపి నాయకురాలితో ఈ సంగతి

చెప్పెను. ఈ వీరులా! వీరులననెంత! అని నిర్భయముగా నాయకురాలు పలికి రాజాజ్ఞ తీసికొనిపోయి సేనలను పరామర్శించెను. విలువిద్యయందు నేర్పటియైన జోదులసోముని కొమ్మరాజు నెదిరించుటకు నిశ్చయించెను. ద్రోణునివలె జోదుల సోము విలువిద్యకు ఆచార్యుఁడు. జోదుల సోమశేఖరుని నాయకురాలు కొనియాడెను, అతని చాపవిద్యా నైపుణ్యమును స్తుతించెను, అతని శౌర్యాన్నిని ప్రజ్వరిల్లజేసెను. తొమ్మిదివేల కాల్బలములు, పన్నెండువేల గుఱ్ఱములు, వేయి యేనుగులు, లక్షమంది యీటెలవారు కదలి వెంటరాఁగా జోదుల సోమశేఖరుఁడు కొమ్మరాజు నెదుర్చుటకు బయలుదేఱెను. కొమ్మరాజు సోముని సైన్యమును భగ్నముచేసెను; గుఱ్ఱములను నఱకెను, ఏనుగులను దునుమాడెను, బాకులవారి ప్రాణములను తల్లడిల్లజేసెను కాని శత్రుసైన్యములు సముద్రతరంగములవలె వచ్చుచున్నవి. కొమ్మరాజు తమ్ములు నలుగురున్నారు. వారు ముందుకువచ్చి అన్నా! మాకు సెలవీయవలసినది, మా హృదయముల అగ్ని మండుచున్నది, మా ధర్మమును నెఱవేట్పు నీయవలసినది అని పలికిరి. తమ్ములారా! మనతో పోరాడుఁగల మహీపతులు లేరు, అలరాజు పగకై అరవైనూరుగురు వీరులు, మన శత్రువులను సంహరించి వారి వెనువెంటనే పోవలసిన పంతమున్నది. కనుక మీమీ పాలిదళములను మీరుగూల్చి కలినికొరగండి అని కొమ్మరాజు తమ్ములకు విడియము లిచ్చెను. కొమ్మరాజు తమ్ములు శరపరంపరలు కాముని సేనలమీద గురిపించిరి. బాణాహతిచే బలమెల్ల పడుచుండెను. సోమశేఖరుఁడిదిచూచి ఆవేశముచెందెను. తన తమ్ములనుబిలిచి “ఓ శూరులారా! కొమ్మరాజు తమ్ములు మన సేనలను చీకాకు

పఱచుచున్నారు, మీరు దురములో వారిని దునుమాడవలసినది” అని పంపెను. కొమ్మరాజు తమ్ములు, కాముని సేనలను వదలి సోమశేఖరుని తమ్ములపై బాణములు వేసిరి. ఇరుపక్షములకును ద్వంద్వయుద్ధము జరిగినది. చివరకు కొమ్మరాజు తమ్ములు ప్రయోగించిన అర్ధచంద్రబాణముచేత సోమశేఖరుని తమ్ముల శిరస్సులు నేలపై బడినవి. సోమశేఖరుడు ఘూర్ణిల్లి యుద్ధమునకు పూనుకొనెను. సేనలను పురికొల్పెను. రెండుపక్షముల సేనకు దోమియుద్ధము జరిగినది. తమ్ములు కొమ్మరాజువద్దకుపోయి అన్నా మాపాలి దళముల ఖండించితిమి, మమ్మును జంపే మానవాధీశ్వరులు లేరు. మేము కలనిలో ఒరగువిధమేమి అని అడిగిరి. మీవద్దనున్నవన్నీ దివ్యాస్త్రములు; మీవద్ద అలరాజు సూర్యభేతాళమున్నది; దానిని ఆదిత్యుడు అలరాజున కిచ్చెను. కనుక మీరు ఇతరులచేత పరాజయము పొందరు; మీరు ఈ దివ్యాస్త్రములను వదలి, కురుచక్రైదువులను పట్టుకొని వైరులమీద ఒరగండి అని కొమ్మరాజు తమ్ములకు చెప్పెను. చోళరాజు, అల్లాదిరాజు, ముప్పిడిరాజు, నూకరాజు అని కొమ్మరాజు తమ్ములపేర్లు. వీరు నలుగురు కొమ్మరాజునకు నమస్కరించి కోవుకోవున అరచి కఱచకుంతలములు కుదురుగాబట్టి సేనల మీద కుప్పించి దుమికిరి. రథములను రాపాడిరి; గజములను ఖండించిరి; గుఱ్ఱములను కూల్చిరి. సేనలను చెండాడిరి. రణరంగమంతా నెత్తుటికాల్వలతో భయంకరముగా ఉన్నది. కొమ్మరాజు తమ్ములు అలుగుల పాన్పులపై స్వయముగా ఒరిగిరి. శ్రీగిరీశుని తలఁచి, చెన్నుని తలఁచి, అర్వదార్వురు వీరులందఱను తలఁచి, బ్రహ్మనాయని తలఁచి, కొమ్మరాజును తలఁచి నల్వరు తమ్ములు ప్రాణములు విడిచిరి. కొమ్మరాజు క్రోధాగ్ని ప్రజ్వరిల్లినది.

కొమ్మరాజు సోమశేఖరుల ద్వంద్వయుద్ధము

కొమ్మరాజు భీకరాకారముతో రణరంగమున నిల్వబడఁ గానే సోమశేఖరుఁడు సన్నద్ధుడై వచ్చెను. ఏనుఁగు లేనుఁగులు, గుఱ్ఱములు గుఱ్ఱములు, శూరులు శూరులు, ఈటెలీటెలు, బండ్లు బండ్లు, విండ్లు విండ్లు, బాణములు బాణములు పెనఁగెను. కురు బలమువలె, ప్రళయమారుతమునకు వృక్షములవలె, పైచ్య మెల్ల చాపకట్టుగాఁ బడెను. సోమశేఖరుఁడు గుఱ్ఱముదిగి ఏను గుపై నెక్కెను. కొమ్మరాజా! నీవుపట్టపురాజవు, నీ శౌర్యమునకు మెచ్చితిని, నీతో సరియైన శూరులు లేరు, నాయకురాలు నన్ను నిర్ణయించెను, నన్ను నీకు గెల్వఁదరమా? అని సోముఁడు పలి కెను. ఓహో అవుదువు శూరుడవగుదువు, నీవు ముఖా ముఖిని యుద్ధముచేసి నన్నోడించవలసినది, నీశూరనామము సార్థకమగునని కొమ్మరాజు పలికెను. ఇద్దఱును కొంతసేపు యుద్ధముచేసిరి. సోమశేఖరుని శిరస్సు నేలపైఁ బడినది.

నాయకురాలి పన్నుగడ

నాయకురాలు నలగామరాజుతో సోమశేఖరుని మరణము, అతని తమ్ముల మరణము తెలిపెను. ఇక ధర్మయుద్ధమున కొమ్మ రాజును చంపలేము, దొమ్మిగా అతనిమీద పడుదము, మన సామంతరాజులను పిలిపించి అతనిమీదికి పంపుదము అని ఆలోచన నలగామునికి చెప్పెను. సామంతరాజులకు నలగా ముఁడు ఉత్తరములు వ్రాసెను. అందఱును నచ్చిరి. నాయకు రాలు వారిని గౌరవించినది, వారికి నేనలకు విడియములిచ్చినది, మీరుపోయి కొమ్మరాజును కూల్చిరావలసినది అని వారినంద ఱును పంపెను.

వైద్యప్రస్థావము

సామంతరాజులు, సేనానాయకులు, శూరులు, మహా
కోలాహలముతో బయలుదేటి కొమ్మరాజుమీదికి పోవు
చుండిరి. కొమ్మరాజును నలగాముఁ డధర్మయుద్ధమున చంప
వచ్చుచున్నాడని భూదేవి సూర్యునికి చెప్పబోయినదో యన్న
ట్లుగా సైన్యఘట్టనకు లేచిన భూరజము సూర్యునిచటకు న్యాపిం
చెను. నేల యీనినట్లు సేనలున్నవి. కొమ్మరాజు కోయని
యార్చి సేనలపై కురికెను, శత్రుసేనలను చెండాడెను. నైరి
సామంతులనుచూచి “ఓ రాజులారా! ఆరణగండ్ల యుద్ధమున
బ్రహ్మనాయఁడు బందెలదొడ్డేర్పఱచి, అందులో మిమ్ము దోలి
మీవల్ల బందెలు పుచ్చుకొనెను, ఏటేట ఆ బందె యిచ్చి
బ్రతుకునట్టి మీరేతీరున సిగ్గువిడిచి యుద్ధమునకు వచ్చితిరి” అని
కొమ్మరాజు పలికెను. పుట్టలెక్కినవారిని, పోలేనివారిని, ఆయుధ
ములు దింపినవారిని, గడ్డిగఱచినవారిని చంప ధర్మముగాదు
గనుక కొమ్మరాజు వారిమీద సమ్మోహనాస్త్రము వేసెను. అది
ఆ సైన్యమును నిద్రింపఁజేసెను. సైన్యమంతా మూర్ఛిల్లినట్లు
నేలకు పడెను. కొంతసేపటికి మూర్ఛదెలిసి పులి నాకి విడిచి
నట్లైనది మన గతి అని తలలు వంచుకొని దీనులైయుండిరి.
కొమ్మరాజు తనలోతాను “నా పాలిదళములు నేను ఖండించి
తిని, దివ్యాస్త్రబలముతో ఉన్న నన్నెవ్వరును దునుమాడలేరు,
ఇక నేను కలనికి ఒరగవలసియున్నది” అని చింతించి భద్రగజము
దిగెను. శస్త్రాస్త్రములు, విండ్లు పోగుగా భూమిమీద పెట్టెను.

భట్టును పిలిచి “రాఘవా! భూతకోటికి తృప్తిగా యుద్ధము చేసితిని. ఇక నేను ఒరగవలయును, ఈ ఆయుధములన్నీ బ్రహ్మనాయనివద్దకు తీసికొనిపోయి తిరుముద్రవేయించుము” అని కొమ్మన్న చెప్పెను. “స్వామీ! మీతోగూడా నేను కలని కొరగుటకు సెలవియ్యండి. నా మనస్సు ఉజ్జ్వలమైయున్నది” అని భట్టువేడెను. భట్టూ నీవు ఒరగినయెడల నా శౌర్యమును మహిమిద ఎవరు చాటుదురు? పరులకీ జయక్రీడనము అలవి కాదు కనుక నీవు పొమ్ము అని కొమ్మరాజు పంపెను. భట్టు సమ్మతించి దివ్యాస్త్రములను మోపుగాకట్టి బ్రహ్మనాయనివద్దకు చేర్చెను. బ్రహ్మనాయకుడు ఆశస్త్రాస్త్రములను మంత్రించిముంద్రించి కొమ్మరాజు రణమును తన దివ్యదృష్టితో చూచుచుండెను. కొమ్మరాజు కుంతమును చేతబట్టుకొని శత్రుసైన్యమును చిందఱ వందఱచేసి హతముకావించెను. దేవతలు కొమ్మరాజుపై పుష్పవర్షము గురిపించిరి. రక్తదృష్టమైన కుంతమును కొమ్మరాజు విశ్రాంతి కైకొనుమన్నాడు, వీరశయనమునొందియున్న తమ్ములవద్దకు వచ్చినాడు! తమ్ములారా! ధర్మబద్ధులై, రణరంగమున ప్రాణములు విడిచిన కర్తవీరులారా! మీవెంట వచ్చుచున్నాను, కలియుగమునందు వీరచరిత్రలు వెలయునుగాక.

ధర్మముండెడుదాక ధరయుండుదాక
సత్యముండెడుదాక శశియుండుదాక
రణముండుదాకను రవియుండుదాక
పల్నాటివీరుల పావనచరిత
నిల్చియుండునుగాక నిర్మలులార

అని పలికి అటుగులపై కొమ్మరాజు ఒరిగెను. మాచెర్లచెన్నుని, శీలము బ్రహ్మనాయని శ్రీగిరీశుని తలఁచి బ్రహ్మన్న నడపిన విధమున నడవవలసినదని తల్లికిచెప్పి కొమ్మరాజు ప్రాణములు విడిచెను. హంకాళదేవి, బ్రహ్మనాయఁడు, శ్రీకార్యమాపూడి రణరంగమును వీక్షించుచుండిరి.

అని శ్రీమదక్కిరాజు లక్ష్మీనారాయణపుత్ర.....ఉమాకాంతవిద్యాశేఖర ప్రణీతమైన పల్నాటివీరుల కథలలో కొమ్మరాజు యుద్ధము ముగిసినది. ఈ పుస్తకము సంస్కృతము ముగిసినది.

శ్రీమదక్కిరాజు లక్ష్మీనారాయణపుత్ర
ఉమాకాంతవిద్యాశేఖర ప్రణీతమైన
పల్నాటివీరుల కథలలో కొమ్మరాజు
యుద్ధము ముగిసినది.

TPLA114 B136

మహానగర పంచాయితీ పునర్వ్యవస్థీకరణ పరిశీలనావట్టిక

పుస్తకం పంఖ్య	TPLA114B136
పుస్తకం పేరు	పల్నాటి నీరుల కథలు
తారీఖు	26/10/24
ముందు అచ్చు	no
వెనుక అచ్చు	no
మొత్తం పేజీలు	85
విద్య సైన్స్ పేజీలు	no
భాష పేజీలు	no
లేఖ పేజీలు	12 to 16 23 to 24
తయారు చేసినది	ruksana
పేజీలు విడదీసినది	ruksana
హ్యాండ్ చేసినది	Susmitha
పరీక్ష చేసినది	ruksana
పేజీలు పరిశీలించినది	
ప్రింటింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	no
పరిస్థితి	good